

Commando DienstenCentra
Ministerie van Defensie

Mensen helpen mens te blijven

Ontmoeting en Bron

Jaarschrift 2014/2015

Dienst Protestantse Geestelijke Verzorging bij de Krijgsmacht

Mensen helpen mens te blijven

Thema: Ontmoeting en Bron

Inhoud

	Missie Dienst Protestantse Geestelijke Verzorging	
I	Van de redactie	<i>(Erik Huiting)</i>
II	Een feestelijk jaar met een donkere rand	<i>(Klaas Henk Ubels)</i>
III	Ontmoeting en bron in een wereld vol geweld	<i>(Erik Asscher)</i>
IV	Onbewust bekwaam	<i>(Ko Sent)</i>
V	'Pet... ..af!' 'Baret... ..op!'	<i>(Stefan Dijkhuizen)</i>
VI	Werken in de schaduw van de MH17	<i>(Charissa Meeuwoord-Karsten)</i>
VII	Undercover door Nederland	<i>(Johan Kromhout van der Meer)</i>
VIII	De tijd van je leven	<i>(Johan Trouwborst)</i>
IX	Patriotmissie in Turkije	<i>(Mark Boersma)</i>
X	Een champi voor Issaschar...	<i>(Wilco Veltkamp)</i>
XI	Een dagje Geestelijke Verzorging te velde	<i>(Dick Pranger)</i>
XII	Beukbergen... je zult er maar werken!	<i>(Ties Schutte)</i>
XIII	Cevennes: Bron van inspiratie en energie	<i>(Piet van Duijvenboden)</i>
XIV	Kwetsbaar en verbonden	<i>(Mient Dijkstra)</i>
XV	Veteranen, het zal me een zorg zijn!	<i>(Mia van 't Riet)</i>
XVI	'...zo zend ik ook u.'	<i>(Kees Smit)</i>
XVII	Jaarverslag CIOM 2014/2015	
XVIII	Plaatsingen predikanten per 31 december 2014	

Colofon Jaarschrift 2014/2015

Het Jaarschrift 2014/2015 van de Dienst Protestantse
Geestelijke Verzorging is een uitgave van het
Bureau Hoofdkrijgsmachtpredikant.

Frederikkazerne
Gebouw 101
Van Alkemadeaan 786
2597 BC Den Haag
Telefoon: 070 - 31 66 783

In samenwerking met de Commissie Militairen
van het Interkerkelijk Contact in Overheidszaken.

p/a de Secretaris van het CIO-M
Mr. drs. H.C.F. van den Berg
Eikenlaan 47
3925 VH Scherpenzeel
Telefoon: 06 - 12 75 25 01
Email: hcfvandenbergh@hotmail.nl

Eindredactie
Erik Huiting

Ontwerp
Ruud Baas Grafische Vormgeving

Fotografie
Patrick Pardi, AVVD, e.a.

Druk
REPRO Den Haag

Missie Dienst Protestantse Geestelijke Verzorging

De Dienst Protestantse Geestelijke Verzorging ondersteunt militairen en hun directe relaties bij geloof en zingeving.

De krijgsmachtpredikant is deskundig in levenbeschouwelijke communicatie in de krijgsmacht.

Zorg voor humaniteit, met name bij gewelddoptreden, internationale samenwerking en vredesopbouw, heeft zijn/haar bijzondere aandacht.

De krijgsmachtpredikanten verrichten pastoraat namens hun zendende kerken.

Zij zijn geroepen omwille van het evangelie van Jezus Christus.

Als ambtsdragers van hun kerk gaan zij voor in liturgie en bezinning van militairen overal ter wereld.

Voor u ligt het nieuwe Jaarschrift 2014/2015. Het bevat ervaringsverhalen van verschillende krijgsmachtpredikanten, werkzaam bij de Koninklijke Landmacht, de Koninklijke Marine, de Koninklijke Luchtmacht, de Koninklijke Marechaussee en op het Vormingscentrum Beukbergen.

Dit jaar met als achterliggend thema “Ontmoeting en Bron.”

Van de redactie

Als inleiding het jaarverslag van de hoofd-krijgsmachtpredikant Klaas Henk Ubels en een theologische bezinning van ds. Erik Asscher over het werken in een wereld vol geweld.

Allereerst komen de collega's Stefan Dijkhuizen, Ko Sent, Charissa Meeuwenoord-Karsten en Johan Kromhout van der Meer aan het woord. Zij geven een impressie van hun normale dagelijks werk waarin ontmoetingen plaatsvinden in soms heel gewone omstandigheden, maar ook op buitengewone momenten.

Aansluitend vertellen drie collega's, Johan Trouwborst, Mark Boersma en Wilco Veltkamp over hun ontmoetingen en bronnen tijdens een uitzending, missie of vaarperiode. Hun verhalen maken duidelijk dat een inzet veel vraagt van zowel militairen als ook van de geestelijk verzorger.

De collega's Dick Pranger, Ties Schutte en Piet van Duijvenboden nemen ons

mee naar respectievelijk de wereld van de Koninklijke Militaire Academie, het Vormingscentrum Beukbergen en de jaarlijkse Rassemblement International Militair Protestante. Driemaal een indruk van de geestelijke vorming vooraf en tijdens het werk als militair.

Als laatste blikken twee collega's terug op hun tijd als krijgsmachtpredikant en geestelijk verzorger: Mient Dijkstra en Mia van 't Riet.

De predikant-secretaris Kees Smit schrijft tot slot over het belang van de kerkelijke zending voor de krijgsmachtpredikant. Achter in het jaarschrift vindt u het jaarverslag van de Commissie Inzake Overheid Militairen van de hand van Chris van den Berg en het overzicht van de plaatsingen van alle krijgsmachtpredikanten.

Erik Huiting

II

Een feestelijk jaar met een donkere rand

Van de Hoofdkrijgsmacht-predikant

Oecumenische viering 100 jaar PGV en RKGV bij de Krijgsmacht.

*De woorden **Ontmoeting & Bron**, thema van dit jaarschrift van de Protestantse Geestelijke Verzorging (PGV) bij Defensie, kunnen veel betekenissen oproepen. In mijn terugblik op 2014 staan deze woorden vooral in het teken van 100 jaar PGV. Op 28 augustus 2014 was het precies 100 jaar geleden dat bij Koninklijk Besluit vier aalmoezeniers en acht*

veldpredikers bij de krijgsmacht werden aangesteld. 2014 stond voor ons daarom nadrukkelijk in het teken van dit eeuwfeest, te meer omdat andere diensten GV in 2014 eveneens een jubileum te vieren hadden. Zo bestond ook de rooms-katholieke GV 100 jaar, de joodse GV 70 jaar, de humanistische GV 50 jaar, de islamitische GV 5 jaar en de hindoe GV 11 jaar, wat voor deze dienst overigens ook een belangrijk getal is.

Jubileumviering

Het jubileumjaar hebben we op verschillende manieren gevierd en dat heeft vele en zeer gevarieerde ontmoetingen opgeleverd – tot een ontmoeting met Zijne Majesteit de Koning aan toe! Koning Willem-Alexander was namelijk aanwezig bij onze gezamenlijke jubileumviering op 27 november te Amsterdam. Tijdens deze korte maar krachtige viering trad de acteur Cees Geel geüniformeerd op in de rol van een geestelijk verzorger en de Commandant der Strijdkrachten (CDS), Generaal Tom Middendorp, hield een toespraak. Daarna vond de première plaats van een nieuwe, korte film over de geestelijke verzorging bij Defensie.

Tot slot kreeg de koning het eerste exemplaar uitgereikt van het jubileumboek. Aansluitend op deze viering vond een gezamenlijke, GV-brede reünie plaats die in het teken stond van onderlinge ontmoeting als (oud-)collega's.

Symposium

Op de feitelijke eeuwdag van de huidige diensten GV, 28 augustus 2014, hebben we een oecumenische viering gehouden in de Westerkerk te Amsterdam. En eind september was er op ons vormingscentrum Beukbergen in het kader van 100 jaar PGMV een symposium met als thema 'Van toga naar camo'. Dit symposium heeft veel positieve PR opgeleverd, waaronder een fraaie bijlage in het Reformatorisch Dagblad die op de website van de PGMV te vinden is. Maar de opkomst tijdens het symposium, die bedoeld was voor onze achterban, dat zijn de leden van de plaatselijke protestantse kerken, viel tegen. Zo bleek opnieuw dat het lastig is een goede band te onderhouden tussen het kerkenwerk binnen de gemeenten en het kerkenwerk binnen de krijgsmacht. De andere contexten maken een wereld van verschil. Met het uitbrengen van een jaarschrift hopen we daar aandacht voor te hebben. En het feit dat ik als hoofdkrijgsmachtpredikant in 2014 zowel de synode van de Gereformeerde Kerken Vrijgemaakt als die van de Protestantse Kerk Nederland mocht toespreken, is in dit verband hoopgevend.

Sinds 1590

Tijdens de verschillende jubileumactiviteiten was er volop gelegenheid voor de onderlinge ontmoeting en was er ook de nodige aandacht voor de oorsprong en de achtergrond van het werk van de GV bij Defensie – je kunt het een vorm

van bronnenonderzoek noemen. Zo gaat de aanwezigheid van predikanten in de krijgsmacht ver terug in de tijd. Sinds 1590 kent de overheid predikanten in krijgsdienst. Prins Maurits vroeg dat jaar aan de synode in Den Haag twee veldpredikanten, *“die het leger volgen om aldaar niet alleen de algemene vermaningen en de gebeden te doen, maar ook de ‘crancke en ghequetste soldaten’ in haar nood bij te staan.”* Sindsdien zijn er altijd geestelijken actief geweest onder de Nederlandse militairen. Hun inspanningen door de eeuwen heen zijn als het ware bekroond met het Koninklijk Besluit uit 1914. Het is aan de huidige en toekomstige generaties geestelijk verzorgers om het waar te blijven maken.

Toespraak CDS

De huidige CDS heeft daar alle vertrouwen in. Tijdens de gezamenlijke jubileumviering in Amsterdam zei hij onder andere: *“In de meidagen van 1940 verrichtten de geestelijk verzorgers voor het eerst directe zorg aan gewonden en stervenden. De legerpredikanten dwongen diep respect af. Zo reisden twintig vrijwillige predikanten mee met Nederlandse krijgsgevangenen die worden afgevoerd naar Duitsland en Polen. Zij waren van mening dat ze de militairen bij moesten staan. Ook daar. Ook als ze daarmee hun eigen dood tegemoet gingen. U kunt zich voorstellen dat dat veel respect en goodwill opleverde. Het erbij zijn, is nog altijd een leidend principe bij geestelijk verzorgers. Ook - of misschien wel met name - in moeilijke tijden. Samen met de militairen het veld in, samen op missie, samen teleurstellingen en tegenslagen verwerken. Zien wat zij meemaken. Daardoor ontstaat er op een heel natuurlijke manier contact en acceptatie. Dat hoeft lang niet altijd in de vorm van diepgravende gesprekken. Vooral de herkenning en erkenning die dit geeft bij militairen is van onschatbare waarde. Na de oorlog stond de noodzaak van de Geestelijke Verzorging dan ook niet meer ter discussie.”*

Uitslag behoefteonderzoek

Dit laatste kan mooi geïllustreerd worden aan een andere, opmerkelijke gebeurtenis in 2014, namelijk het zogenoemde behoefteonderzoek naar omvang en verdeling van de diensten geestelijke verzorging bij Defensie. Uit dit onderzoek onder militairen blijkt dat de GV, tot op het hoogste niveau, als vanouds op een groot draagvlak mag rekenen.

Toch gaan ook wij in de bezuinigingen mee. Want met ingang van 2016 wordt het totaal aantal van 150 geestelijk verzorgers teruggebracht naar minimaal 132 geestelijk verzorgers. Er is daarbij ook onderzoek gedaan naar een nieuwe verdeling tussen de grote diensten GV (RK, Prot. en Hum.) Hieruit komt naar voren dat de PGV met 38% de voorkeur krijgt. Concreet betekent dit dat we met ingang van 2016 teruggaan van 52 naar 45 krijgsmachtspredikanten. Weliswaar minder dan voorheen, maar toch een mooi aantal waar we voorlopig mee vooruit kunnen! Met het officieel bekend worden van deze cijfers konden we het jubileumjaar feestelijk afsluiten door aan de slag te gaan met het werven van nieuwe collega's. Want vanwege vacaturemanagement zijn met ingang van 2015 nog 42 predikanten in actieve dienst. De wervingscampagne, die voor een deel via de sociale media liep, heeft verrassend veel sollicitanten opgeleverd en ook voor extra elan gezorgd binnen de PGV.

MH17

Iets heel anders in 2014, de vliegcrash met de MH17. Die heeft binnen onze samenleving ook een grote impact gehad op de krijgsmacht en op de GV. Geestelijk verzorgers, waaronder predikanten, zijn op cruciale plaatsen betrokken geweest bij de (na)zorg van vooral het militair personeel dat werd ingezet naar aanleiding van de

ramp. Wat mij daarbij trof was de vanzelfsprekendheid waarmee de GV vrijwel overal waar militaire inzet gevraagd werd, met klem een uitnodiging kreeg om mee op te trekken. En vervolgens hoezeer onze daadwerkelijke aanwezigheid, mede vanwege een gepaste terughoudendheid, gewaardeerd werd. In Charkov, bij het terugbrengen van de kisten met stoffelijke overschotten van passagiers en bemanningsleden. In Eindhoven, bij de aankomst van de kisten met aandacht voor de nabestaanden en voor de vele militairen, waaronder de draagploegen. In Hilversum, met zorg voor de leden van het identificatieteam. Opnieuw in Oost-Oekraïne, bij de zoektocht naar stoffelijke resten. En bij de uitvaart van een bij de ramp omgekomen militair en van de broer van een militair.

Missies

Naast deze bijzondere inzet zijn in 2014 relatief gezien opvallend veel predikanten bij verschillende missies betrokken

geweest – die overigens ook stuk voor stuk als bijzonder beschouwd mogen worden. In totaal zijn in vorig jaar acht predikanten langdurig op uitzending geweest, variërend van twee tot zes maanden. We waren aanwezig bij de Patriot-missie aan de Turks-Syrische grens, bij de antipiraterijmissie in de wateren bij Somalië, bij de VN-missie Minusma in Mali, bij de nieuwe NAVO-missie 'Resolute Support' in Afghanistan en bij de missie tegen Islamitische Staat in Irak. Vier van deze acht predikanten waren ook tijdens de kerstdagen in het missiegebied en hebben daar onvergetelijke en drukbezochte openlucht kerstvieringen mogen houden. Dit laatste is ook altijd een prachtig gebeuren in de West, waar krijgsmachtpredikanten op de militaire bases van Aruba en Curaçao onder grote belangstelling een kerstviering hielden.

27 november 2014, viering 100 jaar DGV.

Overige inzet

Veel andere predikanten waren in 2014 korte of lange periodes van huis, waarvan een enkeling opgeteld de zes maanden haalde. Zo waren we ook aan boord van de marineschepen in de West en gingen we mee tijdens langdurige oefeningen in onder andere Duitsland, Tsjechië en Hongarije. En we waren ‘gewoon’ aanwezig onder de militairen op de kazernes in Nederland en Duitsland, op de velden van de luchtmacht, bij de marechaussee op Schiphol en in het land, op het vormingscentrum Beukbergen, enz. Dit alles indachtig de woorden van de vermaarde vlootpredikant Sillevius Smitt, die tijdens WOII en daarna zijn sporen verdiende: *“Je gaat waar de mannen gaan en je staat waar de mannen staan en als het nodig is, dan val je daar waar de mannen vallen.”* Tegenwoordig noemen we dat presentiepastoraat. In onze aanwezigheid onder

de militairen wereldwijd, mogen we iets van Gods aanwezigheid onder de mensen representeren. Op hoop van zegen!

Tot slot

Zo kijken we terug op een voor de PGV feestelijk 2014, met de donkere rand van de ramp met vlucht MH17. De zeer diverse verhalen van de krijgsmachtspredikanten in dit jaarschrift geven een fraaie indruk van onze bijzondere vorm van kerkenwerk. Mocht u meer informatie willen lezen en zien over het krijgsmachtspastoraat, dan kunt u terecht op onze website www.dgv.nl/pgv en op de facebookpagina ‘GV Present’, waar op de datum van 29 november de film over de GV te zien is die kort daarvoor in aanwezigheid van de koning in première ging.

Klaas Henk Ubels

GV in 1914 - ds. S.K. Bakker spreekt een groep cavaleristen toe van de 11e Divisie tijdens een oefening in Sint Oedenrode. Foto: Nederlands Instituut Militaire Historie.

III

Ontmoeting en bron in een wereld vol geweld

‘Ontmoeting en bron’ is het thema van dit Jaarschrift 2014/2015. Bij ‘bron’ kun je denken aan de protestantse traditie waaruit krijgsmachtspredikanten inspiratie putten en delen met militairen. ‘Ontmoeten’ slaat dan op de omgeving, de mensen van de krijgsmacht: militairen en hun relaties, veteranen en burgermedewerkers van Defensie en betekent: aandacht hebben voor mensen, aanspreekbaar zijn, zelf op ze afstappen.

Soms ook mensen iets te denken geven in een gesprek, toespraak, vormingsbijeenkomst, artikel of in een ‘kerkdienst te velde’. Deze bijdrage biedt enkele gedachten bij de conflicten die de achtergrond vormen van de inzet van militairen door onze Nederlandse overheid. Want in het krijgsmachtspastoraat gaat het om het vinden van troostende woorden, maar zeker ook om het zoeken van oriëntatie in een wereld vol geweld.

Afghanistan: weinig water, veel geweld

Deze zomer bracht ik een werkbezoek in Mazar-e-Sharif, in het noorden van Afghanistan. De collega-geestelijk verzorger ging met verlof en tijdens haar afwezigheid nam ik de werkzaamheden waar. Na een lange reis stapte ik midden in de nacht uit het vliegtuig, een wereld tegemoet die me vreemd was. 's Nachts was de temperatuur gezakt tot 28 graden, maar overdag haalde het kwik regelmatig de 45 graden in de schaduw. Voor de grap vroeg ik de volgende ochtend of er een zwembad was. 'Nee', was het antwoord en met een gulle lach werd daaraan toegevoegd: 'maar we hebben wel een zonneweide'. Dat was inderdaad komisch, want om ons heen zag ik alleen zand en stenen, geen groen, alles was volkomen droog, zelfs de humor. Het leven schreeuwde om water. Maar als

De ontmoetingen met militairen kregen daardoor een bijzonder karakter.

Een wereld van geweld, een wereld van vragen

Geweld roept vragen op: 'wat doet het met een mens om in een wereld vol geweld te leven?' 'Waar komt dat geweld eigenlijk vandaan?' En: 'durven we nog te hopen op een leven in vrede?' In zijn boek 'Exclusion and Embrace' (1994) bespreekt Miroslav Volf zulke vragen tegen de achtergrond van de indringende confrontatie met geweld. Volf is een Kroatische theoloog. In de negentiger jaren maakt hij in Kroatië de oorlog met Servië mee en draagt daarna de beelden van verwoesting, vervolging en verkrachting met zich mee. Tegelijk is hij christen en oriënteert zich gelovig op de oproep in de bijbel om je vijanden lief te hebben. Maar zou hij als Kroaat een Serviër

Waarom gaat het ontwikkelen van de eigen identiteit zo vaak samen met het buitensluiten van de ander?

je een bron zou willen boren zou de eerste modder pas door 150 meter zand en steen omhoog komen. Water kwam dus in plastic flesjes en douchen mocht graag zo kort mogelijk. Verder zag ik dat iedereen gewapend rondliep met een pistool aan de gordel of mitrailleur over de schouder. Een witte luchtballon zweefde boven het kamp om ons met camera's te observeren. Bewapende helikopters vlogen rond om ongenode gasten op een afstand te houden, want een ontmoeting in Afghanistan kan ook helemaal verkeerd aflopen. In zijn wekelijkse verhaal voor de troepen besprak de inlichtingenofficier alle geweldsincidenten in de directe omgeving van het kamp in de afgelopen week. Ik werd er soms stil van. Als Nederlandse krijgsmacht-predikant leerde ik Afghanistan kennen als een wereld van weinig water en veel geweld.

kunnen omarmen? De gapende kloof tussen zijn verschrikkelijke ervaringen met oorlog en geweld en de bijbelse uitnodiging tot vijandsliefde drijft hem tot het schrijven van zijn boek. Een diepgaande theologische verkenning van een wereld vol geweld, een wereld van goed en kwaad, een wereld waarin mensen elkaar kunnen buitensluiten of omhelzen.

'Wij' en 'zij'

Volf gaat terug in de geschiedenis op zoek naar de wortels van wat we vandaag de moderne westerse cultuur noemen. Hij prijst de verworvenheden van de vooruitgang: de wetenschappelijke, technologische en economische groei en de welvaart die daarmee gekomen is. De rechtsstaat die door een ontwikkeling van eeuwen gelijke rechten heeft gebracht voor vrouwen en mannen

en humaniteit nastreeft. Alle instituties die recht, orde, gezondheid, welvaart, vrijheden van alle mensen beschermen en bevorderen, zoals de politie, rechtbanken, ziekenhuizen, de krijgsmacht en het parlement.

Maar Miroslav Volf benoemt ook de donkere kant van de vooruitgang. De uitroeiing van de oorspronkelijke bewoners die kwam met de ontdekking van Amerika. De uitbuiting van de bevolking en de slavenhandel die hand in hand gingen met de kolonisatie, die het westen zoveel welvaart bracht. Alle grote hedendaagse conflicten lijken uit die koloniale geschiedenissen voort te vloeien. De grenzen van de kolonies toen en de conflicten in Noord-Afrika en het Midden-Oosten nu. De slavernij en rassensegregatie in Amerika toen en de onrust rond het optreden van witte politiemannen jegens zwarte mannen en kinderen nu. Door deze postkoloniale bril ziet Volf achter de vraagstukken van geweld een fundamenteeler probleem: de vraag naar onze eigen identiteit en die van de anderen. De vooruitgang heeft ons geleerd te denken in tegenstellingen: modern tegenover primitief, geciviliseerd tegenover barbaars, Christelijk tegenover Islamitisch, seculier tegenover religieus, 'wij' tegenover 'zij'. Maar helpt ons dit denken in tegenstellingen als we samen met anderen de toekomst tegemoet willen leven? Waarom gaat het ontwikkelen van de eigen identiteit zo vaak samen met het buitensluiten van de ander? Hoe kunnen we het met elkaar volhouden op deze ene wereld?

Abraham ontmoet de ander

Bij het zoeken naar antwoorden vertelt Volf over aartsvader Abraham. Abraham vertrok uit zijn eigen land, uit zijn eigen culturele achtergrond met zijn vaste begrippenkaders,

Matthias Stom: Christus en de samaritaanse vrouw, 1630.

een onzekere toekomst tegemoet. Hij vermoedde dat er iets waardevollers op hem wachtte dan de vertrouwde veiligheid van huis en haard. Door de ontmoetingen met andere mensen, andere gebruiken en andere volken leerde hij zijn eigen afkomst beter begrijpen. Hij werd vader van vele volken niet door anderen uit te sluiten, maar juist door hen te ontmoeten. Doordat Abraham afstand nam van zijn achtergrond zag hij zichzelf opnieuw door de ogen van anderen. Juist in de ontmoeting met de ander leerde hij zichzelf begrijpen en opende hij deuren naar een nieuwe toekomst. Deze Abraham kan een verbindende schakel zijn tussen volken en groepen die door de eeuwen heen in gewelddadige conflicten verwickeld zijn. Een gemeenschappelijke bron van inspiratie voor Joden, Christenen en Islamieten bij het onderscheiden van het goede en het kwade dat in ons allen is. En bij het zoeken naar de

gerechtigheid waarnaar we verlangen en naar de vergeving die we nodig hebben.

Traditie en toekomst

Midden op de dag, in de gloeiende hitte, heeft Jezus een ontmoeting met een Samaritaanse vrouw. In het verhaal uit Johannes 4 vallen de verschillen tussen beiden op. De één is man, de ander vrouw. De één is Jood, de ander Samaritaanse. Die verschillen worden benadrukt: 'Hoe kunt u als Jood mij om drinken vragen? Ik ben immers een Samaritaanse?' en 'Onze voorouders vereerden God op deze berg, en bij u zegt men dat Jeruzalem de plek is waar God vereerd moet worden'. Maar ook de overeenkomsten vallen op: beiden hebben afstand genomen van hun gemeenschap: Jezus is daar alleen, zijn discipelen zijn inkopen aan het doen, De Samaritaanse vrouw is ook alleen, de andere vrouwen halen water als de zon laag staat en het koeler is. Beiden hebben ze het niet gemakkelijk op het heetst van de dag en op de moeilijke levenswegen die ze volgen. De oude bron vormt een verwijzing naar Jakob, de gemeenschappelijke aartsvader in hun beider tradities. In de ont-

moeting komen hun verschillende achtergronden ter sprake, maar ook hun beider onzekere toekomst. Bij de bron van Jakob ontdekken ze in hun spel van vraag en antwoord wie de ander is. Zo vinden ze woorden en beelden voor een ongedachte toekomst: 'een bron waaruit water opwelt dat eeuwig leven geeft', en: 'er komt een tijd, en die tijd is nu gekomen, dat wie de vader echt aanbidt hem aanbidt in Geest en in waarheid...'

Zinvragen in een wereld van geweld

In dit jaarschrift treft u twee handen vol verhalen van krijgsmachtpredikanten over hun werk. Anders dan het bovenstaande verhaal kan doen vermoeden hebben krijgsmachtpredikanten weinig directe contacten met de bevolking van de landen waar de militairen zijn uitgezonden. Het werk van krijgsmachtpredikanten vindt plaats in het directe contact met onze Nederlandse militairen en veteranen, hun relaties, en burgermedewerkers van Defensie. De gewelddadige conflicten langs de historische breukvlakken van landen, culturen en tijdperken vormen de ontoegankelijke en gevaarlijke omgeving waarin militairen optreden. In die omgeving vormen vragen over leven en dood, goed en kwaad, zinvolheid en zinleegte een bijzondere uitdaging. De artikelen in dit jaarschrift getuigen ervan.

Erik Asscher

Dit portret is gemaakt door Henk Heideveld. Het is de scan van een kindergezicht in de baarmoeder in de zevende maand. De kunstenaar gebruikte een techniek van het wegschuren van verflagen en bracht daarmee een analogie tot stand met het onderwerp van het kunstwerk. Onder de lagen van allerlei ervaringen ontdek je het gezicht van een mens die op het punt staat geboren te worden tot een nieuw leven.

IV

Toespraakje op het Ereveld bij de Grebbeberg in het kader van introductie van nieuwe personeel bij het Bataljon.

Onbewust bekwaam

Op een vroege zaterdagochtend reed ik naar Oirschot om daar een bezoek te brengen aan een compagnie van mijn bataljon, dat daar bezig was met een pantserbivak. Ze zouden ook gedurende het weekend 'in het veld' blijven en dus had ik met de Compagniescommandant

afgesproken dat ik zondag een GV-moment zou verzorgen en dat ik zaterdag al bij hen op de bivaklocatie zou zijn.

Pantserbivak

Met een “GV-moment” bedoel ik een dienst te velde, een bezinningsmoment, min of meer een kerkdienst, maar dan met moderne muziek en erg laagdrempelig. Iedereen die wil, mag komen; maar het moet vooral vrijblijvend zijn. Ik bedoelde er in elk geval iets anders mee dan waar de Compagniescommandant mij in Oirschot mee begroette: “vanmiddag krijg je het eerste peloton, morgenochtend het tweede en morgenmiddag het derde. En je krijgt twee uur voor elk peloton.”

Dat werd improviseren, want ik zei daar natuurlijk geen ‘nee’ tegen. Maar in plaats van een kerkdienst over ‘de verloren zoon’ werd het een groeps gesprek over ‘de kunst

waar ik mee werk, weten dat, ook al zijn ze vaak zelf niet vertrouwd met die traditie. Ik hecht er grote waarde aan dat ik vanuit de kerk gezonden ben om dit werk te doen. Maar tegelijkertijd realiseer ik me dat ik in het bataljon werk voor alle mensen die daar bij horen en vaak niet kerkelijk zijn. Hoe doe ik die mensen recht zonder mijn zending geweld aan te doen?

Wat mij helpt is goed zicht houden op de volgorde. Wil je vanuit de bijbel de mensen bereiken; dus neem je de bijbel als je uitgangspunt in je gesprek met de mensen? Of wil je vanuit de mensen en de vragen die ze stellen, het leven dat ze leiden, bij de bijbel uitkomen en dat met ze delen, geheel vrijblijvend. Ik kies voor het laatste.

Als mensen voelen dat je bij hen begint en naar hen luistert, dan – is mijn ervaring – vinden ze het helemaal niet erg als je daar ook de bijbel bijhaalt als jouw referentiekader.

om te zijn waar je bent’, met tussendoor wat muziek en op het eind koffie met cake. Ik had me ten doel gesteld: als die jongens (ik werk bij een infanterie-eenheid; dat zijn bijna allemaal jongens) verplicht moeten komen, dan moet ik hen iets aanbieden waar ze wat aan hebben, wat gaat over vragen waar zij mee bezig zijn. En als je hen zover hebt dat ze daar met elkaar over in gesprek zijn, dan kun je hen heel goed een Bijbelverhaal vertellen, waar ze dan ook nog naar willen luisteren. Overval je hen met een Bijbelverhaal; dan ben je de meerderheid van hen al kwijt, voor je duidelijk hebt kunnen maken dat ze ook nog wat van dat verhaal kunnen opsteken.

Bron

Als dominee in de Krijgsmacht werk ik vanuit een bepaalde traditie. Alle militairen

Zo doe ik meestal tijdens oefeningen een dienst, waarin ik eerst met de overweging begin en dan bij een Bijbeltekst uitkom. Als mensen voelen dat je bij hen begint en naar hen luistert, dan – is mijn ervaring – vinden ze het helemaal niet erg als je daar ook de bijbel bijhaalt als jouw referentiekader.

Evangelieverkondiging

Tijdens mijn bestaan als gemeentepredikant – inmiddels al weer bijna 15 jaar geleden – ben ik een keer door een gemeentelid geconfronteerd met zijn oordeel dat ik het Evangelie niet verkondig. Dat is een ernstige beschuldiging voor een Protestantse dominee en ik nam het dan ook heel serieus. In het gesprek dat ik met hem aanging, legde hij uit wat hij bedoelde: “U begint altijd met de toepassing en komt dan uit bij de Bijbel. Maar u moet bij de

Bijbel beginnen en dan uitkomen bij ons leven. De Bijbel heeft *ons* iets te vertellen en niet andersom.”

Ik kon dat wel onderschrijven, maar niet vergeten dat *wij* degenen zijn die de Bijbel lezen. Dat de Bijbel *ons* iets te vertellen heeft, maar wel in de situatie waarin wij ons bevinden, omdat wij ons daar niet los van kunnen maken. Het is meer een heen en weer gaande dialoog, van ons naar de Bijbel en weer terug en weer naar de Bijbel, dan een eenrichtingsweg. Dat, als je maar ver genoeg terug gaat, God het eerste Woord heeft, is mijn stellige overtuiging. Dat stamt van ver voor de Bijbel: Gods ‘Ja’ tegen de Schepping. Ieder mens bestaat, omdat God ‘Ja’ tegen die mens heeft gezegd. Ieder mens leeft, omdat God hem of haar het leven heeft ingeblazen. Maar dat begeesterde leven gaat vervolgens ook een eigen weg.

Ontmoeten

De Bijbel blijft voor mij belangrijk als bron voor de ontmoeting met God. Maar, in mijn bataljon lopen zo’n 600 infanteristen rond (van die ruwe-bolster-blanke-pit-types) die allemaal stuk voor stuk ook een bron voor de ontmoeting met God vormen, omdat ze door Hem bezielde mensen zijn. Voordat ik legerpredikant werd had ik niet gedacht dat er binnen de krijgsmacht zoveel ruimte zou zijn voor zorgzaamheid, kwetsbaarheid en eerlijkheid. En hoewel de Bijbel veel minder centraal staat in mijn werk, ben ik nog maar weinig momenten zonder werkelijke inspiratie geweest. Zoals ik al schreef: ik heb 600 infanteristen, die zonder dat ze het weten heel goed in staat zijn tot het inspireren van hun Geestelijk Verzorger. Daar hebben we in de Krijgsmacht ook een term voor: ze zijn *onbewust bekwaam*.

V

**‘Pet af!’
‘Baret op!’**

De onderofficier moet zijn stem flink verheffen om op het exercitieterrein op Marinekazerne Erfprins in Den Helder boven de stormachtige wind uit te komen. De regen valt overvloedig uit de donkere december-hemel, maar

Varend langs Jan Mayen, een vulkanisch eiland in de Noordelijke IJszee.

dat deert de vele trotse ouders en familie, die voor het binnenmarcheren en de beëdiging van hun zoon of dochter naar Den Helder zijn gekomen, niet. Dit is het moment suprême voor de 61 jongens en meiden na 8 weken

intensieve opleiding. Het is ontroerend om te zien hoe ze vol overtuiging – ondanks de zware eindoefening die ze erop hebben zitten, de zogenaamde ‘Volharding’ – het smoezelige donkerblauwe petje met daarop zo mogelijk een nog viezer naam-lintje, op commando op de grond smijten en hun felbegeerde baret opzetten. Bijna nog ontroender is het als de baksmeester, zeg maar hun mentor, langs de rijen loopt om de baretten nog even netjes te schikken. Ze hebben het gehaald! De Elementaire Maritieme Militaire Vorming (EMMV) zit erop. Van ‘leerlingen’ zijn het nu ‘collega’s’ geworden. En na een welverdiend verlof zullen zij allemaal doorgaan met hun vervolgopleiding in de wereld die marine heet.

Een stap in een nieuwe wereld

Dit moment van de barettenparade, maar ook het marsen over winderige dijken in de kop van Noord-Holland en het roeien door de kanalen tijdens de Volharding, doet me terugdenken aan mijn eigen specialistenopleiding, nu bijna 2 jaar geleden.

Weliswaar meer ‘groen’ doordat het aan de Koninklijke Militaire Academie in Breda was, maar ook deze dominee moest destijds samen met andere geestelijk verzorgers in spe een soortgelijke militaire opleiding doorstaan. Ook voor mij een stap in het ongewisse, een nieuwe start in een toen nog onbekende wereld.

Waar begin je aan? En wat doet het met jonge mensen als ze huis en haard achterlaten, een blauw pak aan krijgen, en 8 weken lang gevormd en gekneed worden tot militairen?

Wal en schip

Mijn primaire plaatsing is op Marinekazerne Erfprins, een voormalig fort aan de westkant van Den Helder, onder aan de dijk die grenst aan de Noordzee. Op deze kazerne staan twee scholen. De School voor Maritieme Bedrijfsvoering Onderwijs (waar de EMMV onder valt) en de Koninklijke Marine Technische Opleidingen (waar de matrozen van de technische dienst hun vervolgopleiding krijgen). Daarnaast ben je als geestelijk verzorger bij de marine gekoppeld aan één van de schepen. In mijn geval was dat de Zijner Majesteit Zeeland. Met dit patrouillevaartuig heb ik van eind 2013 tot en met de zomer van 2014 veel gevaren, van de West (Caribisch gebied) tot over de poolcirkel (expeditie naar Jan Mayeneiland).

Leergang Geestelijke Vorming

Naast de zorg (presentiepastoraat) voor leerlingen en kader op de verschillende scholen, heeft de geestelijke verzorging ook een meer

vormende rol. In het traject van ‘spijkerbroek’, op het moment van opkomst, tot en met het varen aan boord als ‘takenboek’, en zelfs in de opleiding tot korporaal, krijgt iedereen te maken met de Leergang Geestelijke Vorming. In deze leergang ontmoeten we de leerlingen en matrozen in een serie lesmomenten. Op marinekazerne Erfprins hebben mijn collega-aalmoezenier en ik de beschikking over een eigen leslokaal, al ademt de ruimte meer de sfeer van een huiskamer of ontmoetingsplek. We zitten in een kringetje op lage stoelen, knellende kisten kunnen even uit en er is altijd een vers bakje koffie met een stroopwafel (onze ‘Goudse hostie’ grap ik zo nu en dan).

Bezinning tijdens bivak

Tijdens hun eerste bivak, aan het einde van week 1 van de opleiding, bezoeken we de nieuwe ‘bakken’ (klassen) op de zondagmorgen. Na een laagdrempelig bezinningsmoment, waarin we al iets laten zien van de kerkdiensten die we ook aan boord houden, is er een introductieles over het werk van de geestelijke verzorging bij de marine. We benadrukken hierin onze onafhankelijke en onpartijdige positie, en de vertrouwensfunctie die bij ons ambtsgeheim hoort. Ook laten we iets zien van

de verschillende diensten die de Diensten Geestelijke Verzorging kent, en dat wij er in de eerste plaats zijn voor de mens achter dat blauwe pak.

Levenslijn op Beukbergen

Direct aansluitend aan hun zesdaagse bivak, vol met alle indrukken en moe van alle inspanningen, gaan we met de leerlingen naar Vormingscentrum Beukbergen in Huis ter Heide. Hier trekt iedere bak, in burger gekleed en zonder commando’s van hun baksmeester, 24 uur lang op met een geestelijk verzorger rondom het thema Identiteit. Door middel van werkvormen als een interview voor verdere kennismaking met elkaar en het maken van je eigen levenslijn, staan we uitgebreid stil bij de soms wankelende balans van het mens en militair zijn. Wie ben ik? Waar kom ik vandaan? En welke uitdagingen zijn er voor mij, nu ik militair ben geworden? Deze 24 uur hebben een bijzonder goede impact op de groepscohesie.

Morele vorming

Als de leerlingen de EMMV hebben afgerond, gaan ze verder met hun vakopleiding. Op Erfprins zien we de matrozen van de technische dienst terug in onze lessen morele vorming.

Middenmars

In een serie lessen gaan we in op verschillende 'competenties'. In de les over *persoonlijke competenties* gaat het over je kwaliteiten en valkuilen, en welke daarvan zijn van belang in mijn werk als marineman/-vrouw? Wat zijn mijn normen en waarden en hoe verhouden zich die tot bijvoorbeeld de gedragscode van Defensie? (les over *morele competenties*). En hoe ben ik in de groep, welke rol neem ik daarin aan? (les over *sociale competenties*). In een kleine setting zijn het meestal persoonlijke ontmoetingen, waarbij het dikwijls ook gaat over de verschillende bronnen waar ieder uit put. Als dominee geniet ik van de mooie gesprekken, waarin het stellen van een paar vragen al genoeg gesprekstof kan opleveren. De GV-les is dan echt plek om even vrijuit te kunnen spreken, om jezelf en de opleiding tegen het licht te houden, maar vooral ook om veel te lachen en te leren van elkaar. Als de situatie erom vraagt, wordt het

Bezinning tijdens introviva

onderwerp van de les toegespitst. Bijvoorbeeld in een les over leven en dood, of over het (voor het eerst) varen. En sinds kort zijn er ook contactmomenten in de korporaalsopleiding. Deze jongens en meiden (vaak horizontale instromers met een technische achtergrond) zullen al op jonge leeftijd leiding gaan geven aan boord, en ook dat vraagt het een en ander van jou als mens.

De predikant predikt eigenlijk nooit op Erfprins. Maar in het licht van de mooie ontmoetingen, en de bronnen die soms wel, maar soms ook niet stromen, ben ik steeds weer ontzettend blij om een tijdje met de jongens en meiden op te kunnen trekken op hun nieuwe weg als matroos bij de Koninklijke Marine.

Stefan Dijkhuizen

VI

Werken in de schaduw van de MH17

In mijn eerste jaar binnen defensie heb ik diverse ervaringen als krijgsmachtpredikante opgedaan. Ik voelde me vereerd toen ik een militair uit mijn thuisgemeente mocht dopen en ik een huwelijk mocht inzegenen. De gedachte schoot door mijn hoofd: “Het enige wat nog ontbreekt is de dood.” Toen sloeg op 17 juli 2014 het noodlot toe.

Ds Charissa Meeuwenoord-Karsten, geplaatst bij Instituut Defensie Geneeskundige Opleidingen te Hilversum.

De MH17 stortte neer en die dag had ik nog geen idee van wat voor impact dit zou hebben, niet alleen op defensie, maar ook op mijn kazerne, mijn werk en op mij persoonlijk. In het weekend na de ramp liet de plaatsvervangend commandant mij weten dat er een noodmortuarium op onze kazerne zou komen. Hierdoor gingen er nog geen alarmbellen bij mij rinkelen, want dit was al eerder gebeurd en uiteindelijk werd het mortuarium toen niet gebruikt. Deze keer zou het echter heel anders gaan.

In de schaduw

De identificatie van de slachtoffers van de MH17-ramp zou plaatsvinden bij ons op de kazerne. Een hectische tijd brak aan waarin binnen korte tijd veel mensen uit binnen- en buitenland kwamen om samen te werken aan één doel: een naam geven aan de slachtoffers. Sommigen op de voorgrond en heel zichtbaar, maar het grootste deel op de achtergrond in de schaduw. Veelal in die schaduw heb ik mogen werken, waarbij ik grote waardering en bewondering heb gekregen voor deze mensen.

bij elke ceremonie wanneer er kisten met stoffelijke overschotten op de kazerne binnenkwamen.

De vliegtuigramp kreeg een gezicht

Op 18 juli benaderde mij de leidinggevende van een aantal leerlingen op mijn kazerne. Een collega van hen was aan boord van de MH17. Op maandagochtend ging ik langs om te kijken of we iets konden opzetten om zorg te bieden. Toen ik vroeg hoe het verder op de afdeling ging, was het antwoord: “Hier gaat het verder goed, maar verderop in de gang gaat het minder, want van Willem zat er familie in het vliegtuig.” Bij het horen van de naam van deze militair, schrok ik. Het was iemand die ik redelijk goed kende en we hadden het de week daarvoor nog over zijn familie gehad. De gedachte dat hij zo’n groot verlies geleden had, raakte mij enorm. De vliegtuigramp was niet meer ver weg, maar kwam dichtbij en kreeg een gezicht. Op dat moment heb ik mij teruggetrokken in de stilte, een kaars gebrand en gebeden. In eerste instantie baalde ik dat dit me zo raakte. Ik, als geestelijk verzorger, zou hier toch tegen

Vervolgens besloot ik om mijn gevoel toe te laten en aan God te geven. Toen ontstond er ruimte en vanuit die ruimte kreeg ik kracht om weer de ontmoeting met anderen aan te gaan.

Omdat defensie- en politiepersoneel nauw samenwerkten, werkte de geestelijke verzorging van defensie ook voor de politie. In de beginperiode deden verschillende geestelijk verzorgers hieraan mee. Wij waren laagdrempelig aanwezig om zorg en een luisterend oor te bieden, maar ook om in te schatten hoe het met de mensen ging. Daarnaast was er een geestelijk verzorger aanwezig

moeten kunnen? Vervolgens besloot ik om mijn gevoel toe te laten en aan God te geven. Toen ontstond er ruimte en vanuit die ruimte kreeg ik kracht om weer de ontmoeting met anderen aan te gaan.

Geen woorden

Kort daarna zag ik onverwacht Willem. Ik wist niet welke woorden ik moest zeggen en ik vroeg of ik hem mocht omhelzen.

Hij vond het goed. Een andere militair kwam langs en gaf Willem een schouderklopje. Daar stonden we dan, samen, niet wetend wat er nog allemaal zou gaan komen. Voor Willem en zijn (schoon)familie werd het een tijd van grote onzekerheid en ook van veel regel dingen. In deze tijd hielden we contact. Tijdens mijn vakantie kreeg ik een sms: "Wanneer kan ik je spreken?" Ik vroeg of het dringend was. "Niet dringend, maar wel erg belangrijk voor mij", antwoordde hij. De eerste dag na mijn vakantie spraken we af. Willem vertelde dat hij een afscheidsceremonie wilde organiseren, omdat zijn tweelingbroer, zijn schoonzus en nichtje in Maleisië begraven zouden worden. Zijn ouders zouden niet bij deze begrafenis kunnen zijn en daarom wilde hij iets organiseren in Nederland. Zijn verzoek was of ik dit wilde doen. Samen hebben we een

afscheidsbijeenkomst voorbereid, zonder nog te weten wanneer deze zou plaatsvinden. Woorden schieten tekort wanneer ik deze en nog vele andere gebeurtenissen zou willen omschrijven. Want hoe kun je bijzondere ontmoetingen beschrijven zonder tekort te doen aan hoe het werkelijk was? Willem zei later: "Je hebt geen idee, hoeveel je voor ons betekend hebt." Daar heeft hij waarschijnlijk gelijk in.

Ik ben die er zal zijn

In de tussentijd kwam ik regelmatig op het afgesloten terrein waar de politie in samenwerking met defensie werkzaam was. Ik was er toen een klein wit kistje binnenkwam. Dit

Op het militair ereveld Grebbeberg bij de herbegravenis van twee in WOII omgekomen militairen met collega Gerard van Driesten.

bleek voor het nichtje van Willem te zijn. Ik was er toen de kisten van zijn tweelingbroer, schoonzus en nichtje werden vrijgegeven en ik heb de kist van zijn tweelingbroer de auto in getild. Het voelde alsof ik dit in Willems plaats kon doen. Ik was er op diverse momenten. Niet doordat ik geïnformeerd was, maar doordat ik er 'toevallig' was. Toen ik dit later tegen iemand van de bewaking zei, zei hij: "Dominee, dat is geen toeval!" Hij had gelijk, het was geen toeval. Soms heb je iemand anders nodig om te zien wat je eerst zelf niet zag. God noemt zichzelf 'Ik ben die er zal zijn'. God is eigenlijk niet te vangen in een naam, maar hij geeft in deze naam een belofte van eeuwige nabijheid. Een belofte aan ons allemaal.

Op de dag van de afscheidsdienst ruimde ik aan het einde nog wat dingen op nadat iedereen weg was. Willem kwam nog even

Binnenkomst kisten met stoffelijke resten op de kazerne te Hilversum.

terug de zaal in. We liepen naar elkaar toe en omhelsden elkaar opnieuw. In mijn gedachten ijlden de woorden nog na van het lied dat we zongen:

*Houd, Heer, uw kruis hoog voor mijn brekend oog,
licht in het duister, wijs de weg omhoog.*

*Uw dag breekt aan, de schaduw gaat voorbij.
In dood en leven, Heer, wees Gij nabij.*

Charissa Meeuwenoord-Karsten

VII

Undercover door Nederland

‘Undercover in Nederland’ is de laatste jaren een begrip geworden op televisie. Met de verborgen camera als wapen worden allerlei duistere zaken ontmaskerd door Alberto Stegeman en zijn team. Binnen de Brigade Speciale Beveiligingsopdrachten (BSB) van de Koninklijke Marechaussee is ook een team werkzaam, die undercover, verdachte personen volgt en hun doen en laten vastlegt.

Mensen zoals u en ik

Rond de klok van 8.00 uur ontmoet ik de leidinggevend en de trainers van de opleiding en trainingsgroep in Soesterberg. De thuisbasis van de BSB. Door de jaren heen heb ik een aantal medewerkers beter leren kennen. Er is wederzijds vertrouwen ontstaan.

Vandaag maak ik kennis en loop ik mee, met de cursisten die opgeleid worden tot medewerker bij het observatieteam. De meesten van hen heb ik al eerder ontmoet. Alle cursisten hebben namelijk al meerdere functies bij de BSB doorlopen. Na een selectie is er een groep van twaalf cursisten van start gegaan. Bij binnenkomst in de klas lijkt het wel een toneelgroep. De één loopt erbij als een directeur, strak in pak. De ander is gekleed in trainingspak en de volgende in spijkerbroek en shirt. Al met al, mensen zoals u en ik. En niet te vergeten, criminelen!

Undercover

Enkele groepsleden hebben een voorverkenning uitgevoerd. Hebben dus vooraf

contact met elkaar, dankzij hoogwaardige communicatiemiddelen. Geheel onzichtbaar trouwens! Door 'Alberto' wordt ik erop gewezen dat de verdachten het station uitkomen. Nu hij het zegt, zie ik ze ook. Waarmee gaan ze zich verplaatsen? Met de auto? Met de trein? Per fiets? De benenwagen? Een scala van mogelijkheden. Het wordt de trein, richting Rotterdam Centraal. Wij stappen weer in de auto en vertrekken richting Rotterdam. Drie van de cursisten rijden met hun auto ook naar de havenstad. Eén wagen volgen we. Er wordt onder andere gelet op de rijstijl. Met zeer hoge snelheid zoeven we voorbij Delft en Schiedam en komen we aan in Rotterdam. De trein is nog niet gearriveerd. Ondertussen krijg ik de nodige informatie. En wederom stel ik weer wat vragen. 'Kunt u het allemaal een beetje volgen, dominee?' Ik moet eerlijk bekennen dat ik het spoor snel bijster ben. Dat begrijpen ze. 'Als u weer eens mee gaat, dan krijgt u ook 'oortjes' in'. Dat is een uitnodiging! Die neem ik van harte aan.

In Rotterdam worden de verdachten op het station opgewacht. Volgens een vast prin-

Meelopen... je gezicht laten zien,... Vragen stellen en... luisteren.

onderzoek gepleegd. Het scenario van die dag brengt ons naar Hoek van Holland. Daar wordt de observatie gestart. Enkele foto's van de omgeving en het station worden bij de briefing getoond. Samen met een foto van de twee verdachten (acteurs), die geobserveerd gaan worden. We vertrekken. Samen met opperdocent 'Alberto' en zijn naaste collega, rijd ik mee richting het startpunt. Onderweg stel ik zo mijn vragen, ook voor mij is het allemaal nieuw. Aangekomen in Hoek van Holland wachten we af tot het spel gaat beginnen.

Iedereen heeft zijn positie ingenomen. De cursisten en de trainers hebben onderling

cipe wordt er gehandeld. Dit is in theorie simpel, maar de praktijk is echter een stuk weerbarstiger. Het is te vergelijken met een uurwerk. In het midden van het uurwerk staan de verdachten, op drie-, zes-, negen-, en twaalf uur de cursisten. Zo worden de verdachten omsingeld. Rondom beveiliging als het ware!

Inmiddels lopen de verdachten naar de metro. De cursisten volgen: 'op de voetjes' zoals dat in vaktaal wordt genoemd. Rond 12.00 uur komen ze aan bij hotel New York, op de kop van Zuid. Daar wordt een lunch genuttigd en vervolgens vertrekken ze naar een park in de buurt van de Euromast. De

Janet Brooks Gerloff:
Emmausgangers.

verdachten worden continu in de gaten gehouden. Soms worden ze gevolgd op 5 meter afstand, of zelfs minder. De ene keer door de man in trainingspak, de andere keer door de man in kostuum. Zo luisteren zij af, om informatie te krijgen. En daarbij wordt er net als bij Alberto Stegeman ook gebruik gemaakt van technische middelen. Dat mag duidelijk zijn. Rond 14.30 uur rijden we richting Schiedam en om 15.45 uur is het einde oefening. Na een enerverende dag rijden we weer terug naar Soesterberg. Onder het genot van een kop koffie wordt de dag geëvalueerd. Tenslotte blik ik nog terug met een aantal cursisten over hoe ik het ervaren heb. We waren zichtbaar, gewoon op straat, en daarbij ook onzichtbaar. Undercover!

Uit het dagboek van...

Dit was een werkdag uit het dagboek van een herder. Voor mij persoonlijk een dag met gouden randje. Zeg maar de kers op de taart. En als u dit leest, denk alstublieft niet, dat ik dit iedere dag of iedere maand meemaak. Het werken bij de BSB/mare-

chausee is voor een predikant/geestelijk verzorger geen permanente avonturen- en actiefilm. Soms is het ook eenzaam. Ben je zichtbaar op de werkvloer, in het werkveld, en tegelijkertijd onzichtbaar. Door present te zijn en te blijven onder de mannen en de vrouwen, is een dag meelopen met zo'n groep in wat ik u beschreef, een beloning. Het jaarthema voor dit Jaarschrift is, Ontmoeting en Bron. De Bron, vanwaar uit ik mijn werk mag verrichten is de Bijbel. Dat is mijn inspiratiebron. Daarin vind ik ook voorbeelden die ik in mijn werk kan gebruiken. Eén daarvan is de geschiedenis uit Lukas 24. De ontmoeting van Jezus met de Emmaüsgangers. Dan staat er zo treffend in het 15e vers: 'dat Jezus zelf bij hen kwam en met hen meeliiep'. Dat is voor mij een belangrijke notie in mijn werkzaamheden. Meelopen, van tijd tot tijd, met regelmaat, je gezicht laten zien. En daarbij ook vragen stellen en niet minder luisteren naar het levensverhaal van de ander. Dan ontstaan er ook échte ontmoetingen.

Johan Kromhout van der Meer

VIII

De tijd van je leven – Prediker 3

*Als je op je vlotje in de oceaan
drijft, omdat je schip gezonken is.*

*Als je met je maten bovenop een
polyester dak zit, omdat dat het
enige is dat nog drijft.*

*(Een paar vierkante meter onder-
grond, op eindeloze zee).*

*Als er een flink zeetje staat, waar
door je overgeleverd bent aan de
elementen – uur na uur – speelbal
van de golven.*

*Dan ben je een oceaan van wachten,
waterdun omhuld door 't ogenblik.*

Wat ben je dan als mens?

Als minuten tellen gaan?

Jij wordt moe, maar de zee maalt nergens om.
Haar golven rollen onverschillig over je heen.
De zee geeft en neemt.

Als je - over de koppen van de golven heen kijkend-
de einder aftuurt om in de verte iets waar te nemen,
maar steeds zie je niets, dan gapende leegte.

Dan is het zoals het is.
De zon brandt verzengend op je lijf.
Haar licht weerkaatst hard op het harde water.
Er is geen water. En je vergaat van de dorst.
Je raakt uitgeput en uitgedroogd.
Je krachten wijken.
Je hebt geen horloge nodig om te weten hoe laat het is.
Je beseft: het is over.
En dat op vrijdag – de dag van het gebed.
Zal Allah zich niet ontfermen?
Vanuit je hart kruipt er een ‘Kyrie’ door je aderen.
Misschien in de vorm van een vloekgebed.
Het baant zich een weg omhoog.
Ik moet denken aan psalm 42 uit de Hebreeuwse bijbel:
Zoals een hinde smacht naar stromend water
Zo smacht mijn ziel naar u, o God
Al uw brandingen beuken mij.
Golven slaan over mij heen.
Dan is de tijd van je leven - bijna verstreken. Je wordt geen 90.
Totdat je – onbewust bewust – iets ziet.
Je neemt iets waar. Een stip in de verte.
Maar meteen denk je: 't is vast bedrog.
Ik ga dingen zien die er niet zijn.
Dan toch weer daar: die stip aan de horizon.
Ze wordt steeds groter. Ze komt op je toe en draait op je in.

Een tinteling gaat door je lijf.
Dit is de tijd die niet verloren gaat.
Ied're minuut zet zich in toekomst om.
 Er gloort nieuwe hoop. De redding is nabij.
 Hoog boven je hangt een helikopter met klapwiekende rotorbladen.
 Een engel uit een ander element.
 Nu niet dobberend in het zware water,
 maar hoog hangend in de lichte lucht.
 Een lijn wordt neergelaten.
 Een heliredder daalt af van alzo hoge, van alzo veer.
 Een krachtige arm trekt je uit het water omhoog.
 De handen van de heliredder zijn sterk.
 Want God heeft op dat moment geen andere handen dan de zijne.
 Je wordt opgetild. Aan boord gehesen.
 Gedragen in het laadruim, als in een warme schoot.
 En eenmaal boven is alles op jouw komst al voorbereid.
 Er is zorg voor je. Medische zorg. Je bent in goede handen.
 En je bent niet alleen. Al je maten zijn ook gered.
 Je bent met elkaar. Met z'n achten.
 Je weet niet eens meer precies hoeveel acht is.
 Het blijkt bij nader inzien zeven plus één te zijn.
 Zeven het getal van de volheid. En daar nog één extra bovenop.
 Acht is het grootste getal!
 Voor zover bewust, ben je dankbaar.
 Het trillend laadruim biedt ruimte aan ieder.
 Daar ga je. Klapwiekend door de lucht.
 In die grote vliegende vogel.
 Die reddende engel: Het blijkt de NH90¹ uit Holland.
 Je kunt het niet bevatten.
 Je kunt ook niks zeggen. Te zwak nog om iets uit te brengen.
 Wel steek je beide duimen omhoog. Ten teken: It's well.

It's well with my soul!

De uitlaatgassen stijgen als kostbare wierook op naar de hemel.
 Je ademhaling is als een gebed. In en uit.
 Je valt woordloos met jezelf samen! Je wordt je eigen ademweg.
 En eenmaal in de lucht wordt de daling alweer ingezet.
 Even schrik je. Gaat het nu alweer naar het water toe?
 Maar op het water drijft een schip.
 Het is de ark van Noach, waar de vogel naar terugkeert.
 De ark van je behoud.
 Het helidek is als een grote tak.
 Waar zij zich vertrouwend op vast kan zetten.
 Het luik van de heli gaat open, terwijl de motor nog draait.
 Omdat je zelf tot niets in staat bent, zijn er armen onder je.

Om je opnieuw te dragen.
Draagploegen staan aangetreden. MAD² op post.
Dat is draagkracht in tijden van nood. Bedrijfs hulpverlening.
Eenmaal door de hoge deur naar binnen,
herken je in de hangaar een hospitaal.
Een Centraal Militair Hospitaal.
Waar artsen en verpleegkundigen – van allerlei kunnen –
zich over je ontfermen.
De basisfuncties waar je nooit bij nadenkt,
worden onder de loep genomen.
Het welbekende ABCD rijtje wordt gecheckt.
Het gaat soepel van Airway en Breathing naar Circulation.
De D van Disability ontgaat je.
Overige blootstellingen zijn er niet, wel wordt er infuus ingebracht.
Er stroomt 'Gratia Infusa' door je lijf om je weer op de been te helpen.
Want wat je zelf niet fikst, dat krijg je toegediend.
Via slangen druppelt er vocht en kracht naar binnen.
Vloeibaar en vluchtig als het water van de doop.
En als ondergaande, krijg je kracht. Je sterkt weer aan.
Zodat je weer kunt opstaan.
Nog voor de derde dag van Pasen.
Zelf had je niks meer om je lijf. Geen hemd. Geen kleren meer.
Maar je wordt gekleed.
Een blauwe overal van het Marinebedrijf wordt op de man verstrekt.

En je was hongerig en dorstig, maar je wordt gevoed en gelaafd.
 Ook worden er lupa's³ gehaald. Het brood wordt gebroken.
 En de lem⁴ gaat rond als wijn uit de beker van het verbond.
 De beker die zegt: dat wij mensen zijn.
 Mensen met elkaar. Niemand uitgezonderd.

Voor degene met het open gezicht
Voor degene met het naakte lichaam
Voor degene in het witte licht
Voor degene die weet we komen samen
Zing, vecht, huil, bid, lach, werk en bewonder!
Niet zonder ons. Niet zonder ons.
 In de hangaar staat ook een dominee.
 Hij is niet van het doen, maar van het zijn.
 Hij ziet wat is. De dingen die gebeuren.
 De ene mens die zich over de ander ontfermt.
 Hij weet vanuit Gods Woord dat er verschillende tijden zijn.
Een tijd om te huilen en een tijd om te lachen.
Een tijd om te rouwen en een tijd om te dansen.
Een tijd om te zwijgen en een tijd om te spreken.
 En hij herinnert zich wat Christus zegt tegen zijn vrienden.
'Jullie zijn gezegend door mijn Vader.
Kom aan boord en vier het feest van het Koninkrijk.
 Dit is de tijd van jullie leven.
Want ik had honger en jullie gaven mij te eten,
Ik had dorst en jullie gaven mij te drinken.
Ik was een vreemdeling, en jullie namen mij op.
Ik was naakt, en jullie kleedden mij.
Ik was ziek, en jullie bezochten mij.'
 En denkt de dominee: Wat zal Christus nu zeggen?
 Tegen de bemanning van de EVTN⁵?
Alles wat jullie gedaan hebben voor deze drenkelingen,
deze paupers van de zee, dat hebben jullie voor mij gedaan!
 Want in elk mens gaat Christus verborgen.
 Daar staat de dominee in de hangaar.
 Hij ziet het Evangelie in actie: Mensen die elkaar helpen.
 En dit keer is het niet te mooi om waar te zijn.
 In de Joodse en Islamitische traditie is er een gezegde:
Wie één mens redt, redt de hele wereld!
 Altijd zeg ik op het eind: moge het zo zijn.
 Maar vandaag zeg ik: zo is het hier en nu.
 Ja en amen.

Johan Trouwborst

- 1 Type helicopter van de krijgsmacht
- 2 Medische Actie Dienst
- 3 Lunchpakketten
- 4 Limonade
- 5 Evertsen, de naam van het schip

Kerkdienst tijdens missie in Incirlic.

IX

Patriotmissie in Turkije

Van begin 2013 tot en met januari 2015 hebben de mannen en vrouwen van de Patriotmissie de grote stad Adana in Turkije beschermd tegen mogelijke raketaanvallen

vanuit Syrië. Wat ze eigenlijk met moeite een jaar konden uitvoeren, hebben ze uiteindelijk met erg veel inzet en op het randje van wat mogelijk is twee jaar volgehouden. Personeel en materieel werden maximaal gebruikt. En ook de mensen thuis moesten erg flexibel zijn. De omstandigheden waren echter okay op de Turkse Incirlic Air Base, dichtbij de geboortestad van Paulus, aan de Middellandse Zee. Hoewel de bewegingsvrijheid steeds beperkt was tot de basis, kon zelfs een excursie worden gemaakt naar Tarsus. En zo ben je opeens onderweg naar de 'Paulusbron'. Een mooie metafoor voor ons werk, waarin we met mensen optrekken en proberen meer dan het gewone bloot te leggen in het dagelijkse leven. Dan gaat het over ontmoeting van mensen, maar ook van verschillende culturen en werelden. Ontmoeting klinkt vredig, maar het gaat ook wel eens minder mild. Zelfs een conflict is een ontmoeting. Toch proberen we juist bij de breuken ook een bron te vinden.

Twee kleuren soep in de heksenketel

Terwijl de geestelijk verzorgers van locatie Vredepeel de eerste en laatste periodes bij hun eenheid op uitzending doorbrachten, mocht ik midden in de missie, van september 2013 tot januari 2014, vier maanden optrekken met een club van ruim 200 mensen. Voor mij persoonlijk was het een hele ervaring om kennis te maken met de wereld van de luchtverdediging uit het zuiden des lands. Mijn basistaak ligt in het *zand*, bij een landmacht eenheid op de Noord Veluwe, het 11e Pantsergeniebataljon te Wezep. Eigenlijk een sprekend voorbeeld van de ontmoeting van culturen die zo'n missie kenmerken. Want ook het DGLC, Defensie Grondgebonden Luchtverdedigings Commando is een fusie van Landmacht- en Luchtmachteenheden op één plek in de Peel. Dit onder druk van de bezuiniging. Het blauw van de luchtmacht en het groen van de landmacht werden zo in één pan gegooid en dan is het een uitdaging om de neuzen één kant op te krijgen, want er zijn cultuurverschillen. Het kost tijd en energie om verschillen te overbruggen. Genoeg stof voor een gesprek en een leuke uitdaging om dat ook op zondag een plek te geven in de dienst.

Over het werk van de geestelijke verzorging zeg ik wel eens gechargeerd, dat je meer praat over wapens dan over de bijbel. Ook in Adana ging het over raketten, radars en launchers. En dan bespaar ik u de overdosis aan afkortingen en Engelse kreten, die je als geestelijk verzorger mag opslaan in je grijze cellen. Geestelijke verzorging bij de krijgsmacht is echt bedrijfspastoraat: je wandelt op de werkvloer en bent aanwezig in allerlei processen. Maar intussen gaat het vaak

in één adem over naar de beleving van de achterblijvers in Nederland. Een deel van de militairen in deze missie diende twee, drie, vier of zelfs vijf keer gedurende twee jaar. Het steeds weer afscheid nemen en na thuiskomst weer indribbelen is een schakelproces van jewelste. Voor je gewend bent aan elkaar word je weer uit elkaar getrokken. Voeg daarbij dat het werken met inzet van zoveel loyaliteit voor menigeen gepaard gaat met baanonzekerheid. Ziedaar een spanningsveld, dat de individuele militair en dierbaren aan den lijve ondervinden.

Van Damascus tot Nazareth op radar

En zo sta je als dominee ineens op een scherm te kijken naar radarbeeld van Syrië en zie je in één beeld Rakka, de IS-hoofdstad, Damascus en de Golan,

met alles wat daarboven beweegt. Het personeel heeft de oorlog in beeld en maakt het mee, maar toch ook weer op afstand: het zijn geen camerabeelden. Die zie je 's avonds op het nieuws. Dat geeft een apart soort betrokkenheid met de oorlog. Veraf en dichtbij tegelijk. Loerend naar zo'n scherm en luisterend naar de uitleg ervaar ik een vreemde ontmoeting van twee werkelijkheden: die van de bijbelse bodem en haar verhalen over geloof en bevrijding en dezelfde bodem, die een strijdtoneel is geworden dat nauw verbonden is met religie in zijn gevechtstenuue.

Als geestelijk verzorger zijn we wel gewend aan de vele vragen over religie en oorlog, die vaak samengevat als stelling worden gelanceerd: "Dominee,

Ontmoeting van kerk en krijgsmacht.

laten we alle religie afschaffen en er zal geen oorlog meer zijn.” Je leert om in je antwoorden erkenning te geven aan de wrevel, maar toch ook enig tegengas te geven, omdat mensen altijd groeperen op basis van verschillen van wat voor aard dan ook. Inmiddels is het draagvlak voor georganiseerd geloof wel kleiner aan het worden en ik leer langzamerhand om niet alleen te discussiëren, maar ook mijn beleving te uiten, dat geloof in God voor mij dierbaar is en ik daar anderen bij nodig heb.

Ontmoeting van kerk en krijgsmacht

Daarom was het ook gaaf dat gedurende deze missie Kerk en Krijgsmacht even verenigd werden door het bezoek van twee leden van het moderamen van de PKN. Samen met de Hoofdkrijgsmacht-predikant Klaas Henk Ubels arriveerden synodescriba Arjan Plaisier en modera-menlid Marjoleine Engelbert-Clarenbeek on base. Een hartelijke ontmoeting, die van beide zijden gewaardeerd werd. De tastbare interesse namens de kerken, nu eens niet door de gecamoufleerde geestelijk verzorgers, sloeg in als een bom! Zonder gekheid: het was een feestelijk gebeuren.

Kerst in de Amerikaanse kapel

Op de base leeft een flinke Amerikaanse gemeenschap van militairen en hun gezinnen en de kapel heeft een duidelijke plek. Door de Amerikaanse chaplains zijn we steeds allerhartelijkst ontvangen en de contacten hadden zeker het karakter van ontmoeting. In hun kapel hebben we de kerstvieringen mogen houden. Twee keer hetzelfde ‘programma’, want er wordt 24 uur per dag, 7 dagen in de

week doorgewerkt en zo was iedereen in de gelegenheid te komen. Het nummer ‘One of us’ van Joan Osborne klonk naast de mooie lezingen over de komst van die Ene, die zo verrassend anders is; anders dan al onze verwachtingen over hoe God zou moeten komen. ‘Expect the unexpected!’

Mark Boersma

X

Een champi voor
Issaschar...

Het is op een zondag op zee achter in de middag aan boord van Zr. Ms. Amsterdam ergens in de Cariben. We zitten te eten in de Longroom, het verblijf van de officieren. 'Hé, het is vandaag weer de Dag des Heres!'. Het is de CCO (commandocentrale-officier) die het uitroept. Het is niet voor het eerst dat hij dat zegt, maar wel voor het laatst. Het wordt nu toch eens tijd dat de dominee hem gaat vertellen hoe deze dag wél heet: "Het is Dag des Heren, CCO!"

Al komen ze dan niet allemaal in de kerkdienst, de Longroom wil toch wel eens wat van de dominee aannemen. Nu al een paar keer op of rondom een zondag had de Amsterdam cocaïne ingenomen. Bij operaties heeft de commandocentrale-officier een belangrijke taak. En omdat het nu weer zondag was, kon er wel eens wéér een vangst aan zitten te komen. ‘Het lag aan de dag des Heres en aan de dominee’, had deze zelfde man de week daarvoor gezegd. Zo gaat het vaak: zij praten onder het eten over hun werk, de dominee luistert een beetje mee en kan soms zo maar over zijn werk beginnen...

Behoeftte aan een padre

Want ja, wat is een dominee? Hij mag wel een aardige kerel zijn, maar tegelijk blijft het een vreemde snuiter. Misschien lijkt hij nog wel het meest op een tovenaar. Zoiets moet een van de mannen van het scheepsboardings-team hebben gedacht die op een dag naar mij toe kwam. Met de cocaïne had het team net, samen met het US Coast Guard team aan boord, ook de transporteurs met hun snelle boot gevangen genomen. Hij had de gevangenen gevraagd of ze behoefte hadden aan een *padre*. Dat hadden ze wel. Nu kwam hij me vragen of ik niet ‘iets’ voor hen kon doen. “Het maakt niet uit wat en het mag ook gerust in het Nederlands!” Want toverkunsten, zo voegde ik er in gedachten aan toe, zijn aan taal noch teken gebonden. Ze doen altijd wat. Het is net homeopathie: baat het niet, het schaadt ook niet!

Psalm 23 onder het helidek

Het Amerikaanse team aan boord had een tolk Spaans en met hem ging ik overleggen. Wat kan het voor een protestant een verademing zijn, als hij een rooms-katholiek tegenkomt! Gelukkig, deze Amerikaanse

tolk dacht tenminste niet dat ik een of andere schimmige tovenaar was! Zo draaide het er op uit dat ik achteruit in het Waaigat onder het helidek drie keer een korte dienst heb gehouden; mét mijn stola. Al maanden hing hij in mijn hut hierop te wachten! Rooms-katholieken hebben immers graag iets om naar te kijken? De stola dus en de paaskaars en waxinelichtjes. Maar toch vooral het Woord, want dat moet het doen. Paaskaars aangestoken, de gevangenen hún kaarsjes. Het Onze Vader in het Engels gebeden, terwijl de tolk dat in het Spaans vertaalde. Ook gevangen genomen drugs-transporteurs blijken bijbeltjes bij zich te hebben... Dat stelde de tolk in staat Psalm 23 te vertalen die ik in Engels voorlas. Ten slotte een zegen op dezelfde manier. Niet alleen de gevangenen waren er blij mee, maar ook de Amerikanen aan boord. Die hadden dit nog niet eerder meegemaakt, maar vonden wel dat dit eigenlijk altijd zo moest gebeuren. De bootsman en de kwartiermeester verbaasden zich bij de overdracht van de eerste vier gevangenen aan een Amerikaanse cutter, een uurtje later, erover dat de vier zo rustig waren. Dat hadden ze toch wel anders meegemaakt! Ik stond erbij en keek ernaar. Ik zei er maar niets over. Niet als tovenaar, maar als dienaar van het Woord had ik mijn zegje al gedaan.

Contact

De vangst van cocaïne, meer dan 3.000 kg, is dus voor mijn werk aan boord van de Amsterdam onmisbaar geweest. Die vangst was vooral te danken aan de nieuwe NH-90-helikopter die *voor het eerst* mee was op een Westreis. De vlieger en zijn TACCO (operatieverantwoordelijke officier) realiseerden zich hun belangrijke rol ook. Die twee waren onafscheidelijk en maakten veel lol. Tussendoor ontdekten ze dat er een

dominee aan boord was. Het leek hen heel passend als ik de helikopter zou zegenen, zo opperden ze aan het begin van de reis. Nu moet je alle vragen van mensen om je heen serieus nemen en dus raakten we erover in gesprek. Met zijn drieën kwamen we tot de conclusie dat het misschien toch niet zo'n goed idee was. Maar ergens in het gesprek kwamen we erop dat Jakob twaalf zonen en een dochter had. En dat hebben ze onthouden...

Champagne voor blunderende officieren

Naast vele andere tradities kent de marine ook het uitreiken van champi's bij het binnenlopen van de eerstvolgende haven aan in de afgelopen periode op zee blunderende officieren. Een ad hoc commissie kiest uit de opgegeven en verzamelde voorvallen bij het binnenlopen de drie officieren met de grootste blunders uit om elk van hen een fles champagne uit te reiken. De kosten ervan worden op de taprekening van de blunderaars bijgeschreven en de inhoud is voor alle aanwezigen. Hoewel de dominee regelmatig in andere verblijven eet, is hij lid van de Longroom. En wie wil nu niet dat ook de dominee zijn champi krijgt? Zeker de vlieger en zijn maatje! De dominee kon

toch niet alles weten, al preekte hij elke zondag over Bijbelse namen aan boord. Ze wisten het zeker: hij kon niet de twaalf zonen van Jakob opnoemen. Dus zouden ze hem die gaan vragen bij de champi-uitreiking. Dan had de dominee ook zijn champi! Ze maakten er serieus werk van. In het geheim snorden ze een bijbel op en schreven de twaalf namen van Jacobs zonen op twaalf kleine briefjes. Toen het zover was deelden ze die uit onder de officieren in de Longroom. Die konden dan controleren wat de dominee níet wist. De vlieger nam het woord en daagde mij uit: "Weet je de twaalf namen niet, dan is de champi voor jou en anders voor mij!" Even werd het spannend, maar toch: zelfs Issaschar was de dominee niet onbekend. De vlieger kreeg zijn champi. De dominee een poosje later alsnog, maar waarvoor ben ik vergeten...

Wilco Veltkamp

XI

Een dagje Geestelijke Verzorging te velde

Op een druilerige dag in november stap ik 's morgens vroeg in de auto; op weg naar een bivak van een klas cadetten van de KMA (Koninklijke Militaire Academie in Breda); ergens in de bossen van Ossendrecht. Een bivakbezoek, zoals Geestelijk Verzorgers dat wel vaker doen, met

stroopwafels en al, en afen toe een bezinningsmomentje in het veld. Ook dit keer een bezinningsmomentje voor deze toekomstige officieren van de krijgsmacht, maar dan anders dan andere keren. De cadetten belast met het programma tijdens dit bivak hadden mij gevraagd iets te komen vertellen over en naar aanleiding van de 'Handleiding nabestaanden', een boekwerkje dat aan militairen wordt uitgereikt en dat zij kunnen invullen voordat zij op uitzending gaan.

Confrontatie met moeilijke vragen

Een paar dagen voor het bivakbezoek kwamen de cadetten bij mij op mijn hutje om hun verzoek en hun plannen voor het programma toe te lichten. Tijdens dit bivak moest er iets gedaan worden met ‘mentale componenten’, wat dat ook moge zijn. In gesprekken ter voorbereiding waren zij tot de slotsom gekomen dat in de toekomst, wanneer zij leidinggevende tijdens een missie zouden zijn, het wel eens zou kunnen gebeuren dat zij te maken krijgen met een gesneuvelde ‘in combat’. Geen ondenkbare situatie, maar in de opleiding wordt daar, naar hun eigen zeggen, geen of nauwelijks aandacht aan besteed. ‘t Is ook niet bepaald een onderwerp waar je eens lekker met elkaar voor gaat zitten. Ook niet als het moet gaan over ‘mentale componenten’. “Je hoopt er nooit mee te maken te krijgen”, zei een cadet, “maar de harde werkelijkheid tijdens bijvoorbeeld de missies in Uruzgan dwingt je op z’n minst om er over na te denken.” Plotseling realiseerde ik me dat het tijdens de opleiding weliswaar een vervan-m’n-bed-show lijkt, maar tegelijkertijd een onderwerp is inherent aan het militaire vak. Een bizar idee trouwens dat jonge mensen in de bloei van hun leven, terwijl zij zich nog aan het voorbereiden zijn op hun carrière, vanuit het perspectief van hun toekomstige beroep zich gesteld zien voor vragen rond oorlog en vrede, geweld, leven en dood. En wat nog vreemder is, het zijn vragen die niet alleen een ander kunnen betreffen, maar ook jezelf: WIA (Wounded in Action) of erger nog KIA (Killed in Action). “Het is belangrijk dat we er op één of andere manier met elkaar over praten”, zo wordt mij door de cadetten voorgehouden.

Bezoek aan mortuarium

Om het gesprek tijdens het bivak vlot te trekken hadden ze het volgende bedacht: in de loop van de week zou de groep een bezoek brengen aan een lokaal mortuarium en mogelijk een kijkje nemen in één van de koelladen (uiteraard met inhoud). De aanblik van een overledene, zou luidde de redenering, zal misschien de vragen en het gesprek over de eindigheid van het eigen leven op gang kunnen brengen. Voor sommigen misschien de eerste keer dat zij een overledene ‘in levende lijve’ zien. Bij anderen zouden misschien oude, verdrietige herinneringen boven kunnen komen; en weer anderen zouden misschien geconfronteerd kunnen worden met een droeve situatie in eigen vrienden- of familiekring. Om dit alles in goede banen te leiden wordt het nagesprek begeleid door een psycholoog.

Het risico van je inzetten voor vrede en veiligheid

Op de laatste dag van het bivak ben ik aan de beurt om iets te vertellen over de ‘Handleiding nabestaanden’. Mijn bijdrage wordt vooraf gegaan door het indrukwekkende relaas van een jongeman, een vluchteling, die getuige is geweest van veel geweld en door dat geweld familie verloren heeft. Hij vertelt hoe militairen van de internationale gemeenschap zich hebben ingezet voor vrede en veiligheid, voor bescherming van de bevolking, met grote risico’s voor eigen leven. Terwijl hij dat zo zegt: “... zich inzetten voor vrede en veiligheid...”, moet ik er plots aan denken dat ik die woorden ook altijd gebruik als ik voorbeden doe in een kerkdienst ergens in het land: “wees hen nabij, die zich –soms met gevaar voor eigen leven- inzetten voor vrede en veiligheid.” Hier in het veld van Ossendrecht komen

de woorden van de voorbeden en die van de vluchteling ineens in alle hevigheid samen.

Mijn verhaal over de Handleiding hou ik kort. Het gaat mij helemaal niet om die handleiding, het gaat mij om het gesprek dat voorafgaat aan het invullen ervan.

“ Stel je voor dat.... Heb je weleens met je ouders, je vriend, je vriendin gepraat over wat er allemaal gebeurt als er tijdens je uitzending plotseling iemand van het bedrijfsmaatschappelijk werk ben hen op de stoep staat: “Bent u de moeder van.... Mag ik even binnenkomen?”

Dick Pranger

XII

Beukbergen... je zult er maar werken!

‘Wat een prachtig complex... en wat een heerlijke omgeving, Ties!’ Die opmerking krijg ik vaak te horen van militairen of burgers die aan een conferentie deelnemen op

Vormingscentrum Beukbergen. En even zo vaak denk ik dan bij mezelf: “Inderdaad, wat een voorrecht om hier ‘op Beukbergen’ te mogen werken!” Niet alleen vanwege de mooie gebouwen en de rustieke omgeving. Maar vooral omdat het werk dat ik als Geestelijk Verzorger doe voor veel mensen betekenisvol is.

Samenwerking van de geestelijk verzorgers

De conferenties op Beukbergen worden in principe begeleid door Geestelijke Verzorgers van de Krijgsmacht. Op dit moment werken er meer dan tien 'GV-ers' fulltime. Zij vertegenwoordigen de drie grote diensten binnen de krijgsmacht: de Humanistische Geestelijke Verzorging, de Rooms Katholieke Geestelijke Verzorging en de Protestantse Geestelijke Verzorging. Er werken dus raadslieden, aalmoezeniers en predikanten. De samenwerking tussen deze drie denominaties verloopt ondanks de diverse uitgangspunten en levensovertuigingen uitstekend. Dat dat laatste niet vanzelf spreekt, moge duidelijk zijn als we kijken naar de wereld om ons heen.

Scharniermomenten

Veel van de conferenties vallen samen met de scharniermomenten tijdens de loopbaan van de militairen. Allereerst bij *binnenkomst*; bij aanvang van de loopbaan bij de krijgsmacht. Verreweg de meeste militairen komen naar Beukbergen voor een tweedaagse conferentie tijdens hun basisopleiding. Vervolgens bij *uitzendingen*: voordat de militairen worden uitgezonden komen ze ook vaak naar Beukbergen. En tenslotte bij het *verlaten* van de dienst: wanneer het tijd wordt voor het FLO, het functioneel leeftijds ontslag.

Daarnaast zijn er ook genoeg andere redenen voor militairen (en burgers) om naar Beukbergen toe te komen. Zo bieden wij teamtrainingen aan, onderdeelconferenties en ook themaconferenties (bijvoorbeeld rond het thema 'Levenskunst', 'Persoonlijke veerkracht', 'Mindfulness', 'Ken uzelf, begrijp de ander' etc.)

Typisch GV...

Waar zoomt de Geestelijk Verzorger op in tijdens al deze conferenties, met andere woorden: wat is nu typerend voor de conferenties op Beukbergen?

Allereerst vragen wij aandacht voor de militair als mens. Ieder mens is uniek. En gekleed in het uniform valt die uniciteit niet onmiddellijk op. Maar de militairen komen naar de conferenties in 'burgerkleding'. Want ze zijn even niet in functie. Op Beukbergen kijken we niet naar de rangen en standen, maar naar de mens achter de militair!

Daarvoor vragen we aandacht. Vragen als: wie ben jij eigenlijk? Wat heeft jou gevormd tot de man of de vrouw die je nu bent? Wat heb jij meegemaakt in jouw leven, zowel op je werk als thuis? Welke normen en waarden vind jij belangrijk? Waarom wil jij militair worden? Wat heb jij met defensie? Hoe kijk je aan tegen het gebruik van geweld? Wat is jouw geloof of levensovertuiging? We nodigen de deelnemers uit om zichzelf door dit soort vragen te beantwoorden, bloot te geven. Om te laten zien wie ze werkelijk zijn. Waar ze warm voor lopen, wat hen beweegt en wat hen raakt.

Vervolgens vragen we ook aandacht voor de groep of het team waarin men veelal opereert. Wie ben jij in de groep, hoe voel je je in die groep, hoe verloopt dat groepsproces, bestaan er onderlinge spanningen die besproken moeten worden? Hoe kijkt de groep naar jou, wat ziet men als jouw sterke en minder sterke punten?

Dat zijn spannende vragen, zeker voor de jonge deelnemers die bezig zijn met hun basisopleiding. Voor hen verandert er in korte tijd heel veel. Alleen al het feit dat ze worden gevormd van burger naar militair is een ingrijpend proces. En het is goed dat zij op dat proces bevraagd worden. Met als on-

derliggend doel dat ze zich bewust worden van hun eigenheid, hun identiteit.

Mooie plek, mooi werk!

Beukbergen is een heerlijke plek om te werken vanwege de prachtige omgeving en de mooie gebouwen. Maar vooral omdat ik hier met mensen de diepte in kan gaan en ze even stil kan laten staan bij zichzelf en bij de ander(en). De omgeving is daarbij belangrijk: ze zijn even weg van de werkplek. Even tijd en aandacht voor zichzelf en het team.

Sinds 2010 begeleid ik groepen militairen op Beukbergen. Ik probeer hen in een veilige omgeving naar zichzelf te laten kijken. En ik merk dat wanneer ik mij zelf kwetsbaar (open en eerlijk) opstel, de groep ook heel vaak open bloeit voor mij en voor elkaar. Dan komen mensen zomaar (onverwacht) dicht bij zichzelf en bij elkaar. En als dat laatste lukt dan ben ik blij en voldaan. Maar natuurlijk lukt dat niet altijd. Want regelmatig hebben wij te maken met weerstanden bij de deelnemers. Sommigen

komen voor de zoveelste keer naar Beukbergen omdat ze voor de zoveelste keer op uitzending gaan. Of anderen weigeren iets van zichzelf te laten zien, want “dat doe je niet als militair” vinden ze.

Eindeloos boeiend

Omdat elke groep weer anders is, elk groepsproces op een unieke wijze verloopt en ieder mens een eigen persoonlijk verhaal heeft, ervaar ik het werk als Geestelijk Verzorger op Beukbergen als eindeloos boeiend.

Het is mijn verantwoordelijkheid om aan al die unieke mensen oprecht aandacht te geven. Dat lukt me niet altijd. Ook ik ben maar een mens en de ene keer zit ik beter in mijn vel dan de andere keer. Maar aandacht... dat is waar ieder mens naar verlangt. Ieder mens wil gehoord en gezien worden. En daar maak ik mij sterk voor, samen met het team hier op Beukbergen.

Ties Schutte

Koetshuis Beukbergen

XIII

Ds Piet van Duijvenboden met Duitse dominee
Peter Schmidt

Cevennes: Bron van inspiratie en energie

Vanaf de jaren '50 van de vorige eeuw kwamen Franse militairen met een protestantse achtergrond in de Franse Cevennes bij elkaar voor een conferentie. Na een aantal jaren begonnen ze ook collega's uit andere landen uit te nodigen. Inmiddels heeft de conferentie een

vaste plaats gekregen in veel agenda's, jaarlijks zo tussen 15 en 25 juni. Ook vanuit Nederland gaat er ieder jaar een delegatie. Sinds 2013 mag ik voor Nederlandse militairen de reis naar de Rassemblement International Militair Protestante (RIMP) organiseren.

Het belang van RIMP

Wie als militair met een christelijke achtergrond in een seculiere omgeving werkt, kan een bepaalde ‘eenzaamheid’ ervaren. Want veel collega’s geloven niet (meer) in de God van de Bijbel en gesprekken daarover zijn zeldzaam. Maar tijdens deze reis is dat anders. De deelnemers van de reis gaan met elkaar naar een conferentie waar geloven in God centraal staat. Dat kleurt de reis vanaf het begin tot het eind. Ik heb gemerkt dat de groep een proces met elkaar doormaakt waardoor de contacten zich verdiepen gedurende de reis en de conferentie. Dat is een bemoedigende ervaring. Want je sterkt en bemoedigt elkaar. Je leert van elkaar. Daarnaast kom je in aanraking met de veelkleurigheid van het protestantse christendom. Vrijwel alle stromingen zijn namelijk tijdens deze conferentie vertegenwoordigd. En als laatste: er is veel herkenning over en

weer. Los van de verschillen ontdekken mensen dat collega’s met dezelfde vragen als zij worstelen.

Veelkleurig en gemoedelijk

De afgelopen jaren is de conferentie georganiseerd in Méjannes – le Clap. Daar is een groot conferentiecentrum waar kan worden gegeten en geslapen. Het is in Frankrijk en dat betekent dat een en ander letterlijk met de ‘Franse slag’ gaat. Geen enkel tijdstip wordt gehaald en het eerste uur vraag je jezelf af of de conferentiegangers ooit hun slaapplaatsen gaan vinden. Maar langzaam komt er orde in de chaos. Zodra we aankomen dompelen we ons onder in de internationale contacten.

Het afgelopen jaar waren er conferentiegangers uit 19 landen waaronder een

De Nederlandse deelnemers in 2014.

groot aantal uit Afrika. De veelkleurigheid wordt geaccentueerd door deelnemers die tijdens de 'vrije' momenten hun traditionele kleding dragen. Daarnaast hoor je de meest uiteenlopende talen zoals Frans, Zweeds, Pools, Tsjechisch, Hongaars, Engels, Duits en Nederlands. Met elkaar ontbijten, lunchen en dineren we. Dat gaat allemaal heel gemoedelijk en omdat we in Frankrijk zijn is er al bij de lunch de mogelijkheid om een glas wijn bij het eten te gebruiken.

De deelnemers slapen over het algemeen in de buurt van het conferentiecentrum. Als Nederlandse delegatie hebben we de laatste jaren onderdak gevonden bij de Duitse delegatie. Zij huren een grasveld bij een camping op 2 kilometer afstand van Méjannes – le Clap, waar ze een tentenkamp opbouwen. Hierdoor zijn vooral de contacten met de Duitse delegatie intens. 's Avonds na afloop van de activiteiten zitten mensen voor hun tent, leren elkaar kennen en zingen samen.

Samen zingen, bidden, lezen en luisteren

Het afgelopen jaar was het thema 'God, dichtbij of ver weg'. Met elkaar hebben we nagedacht hoe we de aanwezigheid van God ervaren (of misschien wel juist niet) in ons leven. Het thema vormt de rode draad van de conferentie en komt op diverse momenten terug. Bijvoorbeeld in de verschillende diensten, die de afgevaardigden van de deelnemende naties samen voorbereiden.

Deze diensten zijn een weldaad, waardoor je de veelkleurigheid van de verschillende (nationale) tradities en stromingen ontdekt. Er zijn in totaal 4 diensten: donderdagavond, vrijdag-, zaterdag-, en zondagmorgen. Zelf mocht ik afgelopen jaar de dienst leiden op vrijdagmorgen. We

kwamen samen in Mialet, waar het 'Musée du Desert' is gevestigd. Dit museum laat de geschiedenis van de Hugenoten zien en het terrasvormige grasveld buiten is de locatie waar nog steeds jaarlijks duizenden Franse protestanten bijeenkomen. Op deze prachtige plaats met zijn bijzondere geschiedenis heb ik gesproken over Psalm 13.

Psalm 13

Voor de koorleider. Een psalm van David.

Hoe lang nog, HEER, zult u mij vergeten,
hoe lang nog verbergt u voor mij uw gelaat?
Hoe lang nog wordt mijn ziel gekweld door zorgen
en mijn hart door verdriet overstelpt, dag aan dag?
Hoe lang nog houdt mijn vijand de overhand?
Zie mij, antwoord mij, HEER, mijn God!
Verlicht mijn ogen, dat ik niet in doodsslaap wegzink.
Laat mijn vijand niet roepen: "Ik heb hem verslagen"
mijn belagers niet juichen omdat ik bezwijk.
Ik vertrouw op uw liefde:
mijn hart zal juichen omdat u redding brengt,
ik zal zingen voor de HEER, hij heeft mij geholpen.

Het is bijzonder om samen te zingen, te bidden, te lezen en naar een preek te luisteren. Er is een programmaboekje waarin zo veel mogelijk de teksten van de diensten zijn afgedrukt. De gebruikte talen in het boekje zijn Frans, Duits en Engels. Dat betekent dat er in 3 talen tegelijkertijd wordt gezongen en gesproken als bijvoorbeeld gezamenlijk de geloofsbelijdenis wordt opgezegd. Het is zo'n moment waarop je ontdekt dat de 'Geest alle talen' spreekt.

Contact

De organisatie vindt het belangrijk dat er ook onderling contact is tussen de verschillende nationaliteiten. Dat vraagt inzet. Allereerst van de deelnemers zelf door uit hun eigen groep te stappen en zelf contacten te zoeken met deelnemers uit andere landen. Dat gebeurt gelukkig

Met Duitse collega's.

Tijdens de laatste viering wordt ook een gezamenlijk avondmaal gevierd. Deze afsluiting wordt door de deelnemers als zeer bijzonder ervaren. Met alle verschillen in cultuur, taal, afkomst en functie wordt dan ervaren dat we samen één zijn

“Met alle verschillen in cultuur, taal, afkomst en functie wordt ervaren dat we samen één zijn in Jezus Christus”

ook. Inmiddels heb ik zelf ook een aantal buitenlandse collega's leren kennen met wie ik warme contacten onderhoud. Daarnaast worden er workshops georganiseerd rondom een bepaald aspect van het thema. De deelnemers van de workshops komen uit alle deelnemende landen. Dat betekent dat je elkaar niet alleen ontmoet maar ook bevraagt. Dan komen er verschillende invalshoeken naar boven. We leven immers niet onder dezelfde omstandigheden. Ik heb deze ontmoetingen als zeer verrijkend ervaren.

in Jezus Christus.

Deze bijeenkomsten inspireren mij en het bemoedigt mij dat ook in andere landen christenen hun plaats binnen defensie innemen. Hoewel ik doorgaans vermoeid ben na de conferentie, merk ik ook dat ik nieuwe energie ontvang om mijn werk op te pakken.

Piet van Duijvenboden

XIV

Kwetsbaar en verbonden

Vanuit de kerk naar de Luchtmacht

Een terugblik

Ik ben in vaste dienst bij de krijgsmacht sinds 1 november 1993.

Van mei 1988 tot juli 1989 was ik jaarling bij de 19e Afdeling Veldartillerie in 't Harde. In de tussentijd was ik gemeentepredikant en tevens reservelegerpredikant. Toen ik in vaste dienst kwam ben ik naar de Luchtmacht overgestapt en heb op diverse plekken gewerkt. In oktober 2015 zal ik de dienst verlaten.

Kansen in een heel andere setting dan de kerk

Ik kijk terug op een zeer gevarieerde carrière, waarbij ik allerlei kansen heb gekregen om mij te kunnen ontplooiën. Mijn eerste plaatsing was op de luchtmachtbasis Gilze-Rijen, toen nog F-16 veld. In 1995 veranderde dat en kwamen de heli's. Op de basis was een kapel, waar een protestantse gemeente elke zondag samenkwam. Naast een burgerpredikant, met wie ik nauw samenwerkte, ging ik een aantal maal in de maand voor en verzorgde ook de kerkelijke feestdagen. De leden waren voor het overgrote deel oud-(luchtmacht) militairen en ze vormden een zeer hechte groep, ook erg gehecht aan hun kapel. Ik deed pastoraal werk in deze gemeente, naast het werken onder de militairen van de vliegbasis. Het was voor mij een prachtige kans om bron en ontmoeting dicht bij elkaar te houden. Ik merkte dat het werken onder de militairen wel een heel andere setting was.

Ik herinner mij goed dat ik een lucht-machtmilitair opzocht op zijn werkplek, de Afdeling bewapening, en dat hij oprecht verbaasd en blij verrast was dat ik hem daar

Ik moet eerlijk zeggen dat ik in het begin dan ook wel moeite had om mijn werk goed te structureren. Ik had geen structuur meer om op terug te vallen. Dat miste ik. Ik ben toen met iemand gaan praten en de confrontatie met mijzelf aangegaan. Het leek mij ook een goed idee om mij verder te laten vormen in een klinisch pastorale setting. Dat ben ik toen gaan doen in Vught en heb daardoor veel meer inzicht gekregen in de belangrijke verbinding tussen de persoon die je bent en het werk dat je doet. Het heeft mij geholpen mij bewuster te worden en meer authentiek.

Je hoort erbij in internationale omgeving

Na Gilze-Rijen verhuisden we naar Neustadt an der Weinstrasse en ik werd belast met de geestelijke verzorging van de militairen en hun gezinnen, werkzaam op de NAVO hoofdkwartieren van Ramstein en Heidelberg en nog een aantal militairen geplaatst in Zuid Duitsland. Naast een kleine geloofsgemeenschap, voor wie ik diensten verzorgde, gaf ik ook les op

“Het gaat er in mijn beleving vooral om, wat voor mens ben je en wat heb je of heb je niet met andere mensen.”

opzocht. We vergeten al snel dat mensen die niet lid zijn van een kerk dat helemaal niet gewend zijn. Ik merkte ook wel dat op andere aspecten van mij een beroep werd gedaan, dan ik in de gemeente gewend was. Het was voor mij een vorm van pionieren, zonder vaste structuren waar je op terug kunt vallen. Het gaat er in mijn beleving vooral om, wat voor mens ben je en wat heb je of heb je niet met andere mensen. Je bent zelf de boodschap en je ambt staat daarbij meer op de achtergrond.

school en werkte daarvoor samen met een aalmoezenier. Een hele mooie tijd, ook voor ons gezin. We maakten deel uit van een leef- en woongemeenschap van militairen en hun gezinnen en dat voelde heel goed. Je maakte er deel van uit, je hoorde erbij, meer dan op een reguliere plaatsing in Nederland. Toen het hoofdkwartier in Heidelberg op uitzending ging, heb ik onze militairen een paar maal opgezocht in Kabul en dat was een buitengewoon dankbare taak.

Aandacht voor uitgezonden militairen

Mensen in een uitzendgebied zijn, is mijn ervaring, bijzonder dankbaar voor de aandacht die er vanuit de Geestelijke Verzorging voor hen is en ik was voor hen ook een soort link met thuis. Het is mijn ervaring dat in zo'n situatie ontmoeting en bron dichterbij elkaar komen en er een soort

gaan in de diensten. Maar daarna bij het voorgaan in gewone kerkdiensten kon ik de wereld van de militairen moeilijk verbinden met die van de kerk. Werk en kerk bleven twee werelden.

Het reguliere werk lag voor mij sindsdien vooral op het gebied van persoonlijke hulpverlening en coaching, waarin ik mij verder heb bekwaamd. De laatste jaren

“...ik heb gemerkt, dat wat echt is overkomt en een gezamenlijke grond is om elkaar te ontmoeten en te spreken vanuit je kwetsbaarheid en je verbondenheid met elkaar.”

integratie plaatsvindt binnen jezelf. Dit merkte ik nog duidelijker toen ik geplaatst was op de Groep Geleide Wapens De Peel, nu Defensie Grondgebonden Luchtverdedigings Commando en op uitzending ging naar Pol-e-Komri in Noord Afghanistan. Twee jaar lang werd daar opbouwwerk gedaan door achtereenvolgens Luchtmacht en Marine, het zogenaamde Provincial Reconstruction Team, kortweg PRT. De wekelijkse diensten en je doordeweekse aanwezigheid bij de militairen en je gesprekken met hen zorgden ervoor dat er een nauwe afstemming was tussen wat er gebeurde en hoe je daarmee in het licht van de Schrift kon omgaan. Het was voor mij in dit opzicht een hele vruchtbare en dankbare tijd om met mensen in een vreemde en risicovolle omgeving te trachten een begaanbare weg te gaan. Ik kijk er met veel voldoening op terug, al is het ook een periode geweest die veel van me heeft gevergd.

Voorkomen dat mensen tussen wal en schip vallen

Tijdens deze uitzending was er voor mij een duidelijke relatie tussen het dagelijks werken onder militairen en zondags voor-

heb ik mensen langere tijd en intensiever begeleid. Ik vond het vooral belangrijk dat mensen niet in de kou kwamen te staan of tussen wal en schip zouden vallen. Persoonlijk is het voor mij wel van belang gebleven om af en toe voor te gaan voor eigen inspiratie en motivatie en ook de support van een gemeente te ervaren.

Wat echt is, komt over

Terugkijkend heb ik erg genoten van alle ontmoetingen en vriendschappen die ik binnen de dienst heb ervaren en dat ik mensen op diverse manieren heb kunnen bijstaan, gevoed en geïnspireerd vanuit diverse bronnen. Niet alleen vanuit christelijke bronnen, maar ook vanuit andere bronnen, omdat ik geloof dat wijsheid niet beperkt is tot alleen christelijke denkers. En ik heb gemerkt, dat wat echt is overkomt en een gezamenlijke grond is om elkaar te ontmoeten en te spreken vanuit je kwetsbaarheid en je verbondenheid met elkaar.

Mient Dijkstra

XV

Veteranen, het zal me een zorg zijn!

Na bijna een kwart eeuw werkzaam geweest te zijn binnen het militaire bedrijf als krijgsmachtspredikant, moest ik op 1 januari 2015 met functioneel leeftijdsontslag gaan. Ik ben in 1990 binnengekomen en heb de periode van de dienstplicht nog nadrukkelijk meegemaakt. Het positieve van deze tijd was de variatie in opleidingen van de verplicht dienenden en de wisselwerking tussen de

dienstplichtige en de beroeps-militair. Als militair bleef je zo in nauw contact met de jongere mensen uit de maatschappij. In deze 25 jaar heb ik op vele kazernes gewerkt. Ik begon als dominee bij de Technische Dienst en ging vervolgens naar het Opleidingscentrum voor de Geneeskundige Dienst, vandaaruit werd ik overgeplaatst naar het Infanterie Schietkamp de Harskamp om vervolgens de overstap te maken naar 400 Geneeskundig Bataljon te Ermelo. Hierna volgde wederom een plaatsing op het Opleidingscentrum voor de Geneeskundige Dienst. Mijn werkzaamheden bij defensie heb ik mogen afsluiten met een pioniersplek onder de veteranen.

Veteranenspeld

Zoals u wellicht weet is een veteraan een militair die op uitzending geweest is. Sinds kort heeft ook de actief dienend militair de veteranenstatus gekregen. Eind 2013 kreeg ik een brief thuis om mij op 19 juni 2014 om 14.00 uur te melden op de Kromhout Kazerne te Utrecht om de veteranenspeld uitgereikt te krijgen. Ik zag het nut er niet zo van in. Waarom die speld niet gewoon per post opgestuurd krijgen? Waarom al die aandacht?

Om 13.50 uur stonden de verschillende eenheden opgesteld en voor ieder detachement stond een generaal. Er was live muziek en na een roffel betrad de generaal die het geheel leidde het plein en nam het woord. Hij sloot met zijn toespraak precies aan bij mijn vraag: Waarom wordt deze veteranenspeld op zo officiële wijze uitgereikt en kan die niet zomaar op mijn deurmat vallen?

„Wel,” zei de generaal, „U hebt als militair een missie vervuld, misschien zelfs meerdere, en u hebt uw werk onder zware omstandigheden moeten doen, misschien wel met gevaar voor eigen leven. Daarvoor krijgt u op deze officiële wijze deze veteranenspeld uitgereikt als blijk van waardering en erkenning voor wat u gedaan heeft.”

Zo ontving ik de speld uit handen van een voor mij zeer bekende generaal van de Geneeskundige Dienst. Spijt dat ik hier naartoe ben

gegaan had ik allerminst. Even beklemtonen dat een veteraan zich ten volle heeft ingezet voor de bijzondere taak die hij waar ook ter wereld verricht heeft, is goed om met elkaar te delen.

Thuiskomen is voor veteranen niet altijd hetzelfde

Zelf heb ik vele jaren gewerkt onder de veteranen als Geestelijk Verzorger bij defensie. Op heel verschillende manieren kwam ik in aanraking met de veteranen. Het kon heel direct zijn vanwege een hulpvraag van een veteraan die vastgelopen was en die dit pas jaren na de missie onder ogen kon zien. In gesprek met militairen die veel zijn weggeweest, merk je dat niet iedereen bij terugkeer in de vertrouwde omgeving zich ook meteen weer thuis voelt. Soms kost het tijd en energie om weer te landen. Om je thuis te kunnen voelen, spelen persoonlijke

zaken mee waarmee je in het reïne moet zien te komen. Je leven heeft, bewust of onbewust, een andere wending gekregen. Op mijn werk kom ik in gesprek met mensen die op zoek zijn naar dat weer thuis komen. Zo zoek je met elkaar naar aanknopingspunten die helpend

kunnen zijn op die zoektocht. Een mooi boekje dat ik daarvoor in handen kreeg was *'Het sprookje van de dappere ridder'*. Deze ridder werd door zijn koning ingezet in een oorlog en hij werd geprezen voor zijn dappere optreden. Bij thuiskomst na de oorlog krijgt hij zijn harnas niet meer

uit en ook de koning kan hem niet helpen. Thuis is alles anders geworden. De ridder is bang en verward en zit gevangen in zijn harnas. Totdat zijn dochtertje hem helpt en laat zien hoeveel hij van zijn gezin houdt. Daardoor kan deze ridder gelukkig weer thuiskomen. Toch is hij niet meer dezelfde als voor de oorlog.

Herdenken vertelt de verhalen

Ik heb aan vele herdenkingen mogen deelnemen, niet alleen op het landgoed Bronbeek in Arnhem, maar op meerdere plaatsen in Nederland en in het buitenland. De functie van herdenken bij de monumenten is van grote waarde voor de familieleden van de slachtoffers en de overlevenden. Het heeft ook als resultaat dat de geschiedenis van die tijd niet verloren gaat en opnieuw gehoord wordt.

Zo verzamelen zich rond eind september ieder jaar op het landgoed Bronbeek nog enige overlevenden en verdere familieleden van de omgekomen dierbaren rond een indrukwekkend monument van de Japanse Zeetransporten tussen 1942 en augustus 1945 op de Indische Oceaan in Zuidoost-Azië. De geschiedenis van deze *hell ships* raad ik u aan om op te zoeken en door te lezen!

Het monument symboliseert de band die slachtoffers en nabestaanden met ons verbindt. Herdenken is hard werken. Overlevenden en familieleden denken terug aan die tijd en in dit geval aan de mensonterende zeetransporten. En dat doet pijn. Het verleden laat je huilen en de pijn wordt nog steeds gevoeld. Heden en verleden liggen heel dichtbij elkaar. Je bent een kwetsbaar mens met alle ervaringen en herinneringen die je met je meedraagt. Daarom is het zo goed om een blijvende plaats te hebben om hieraan te denken en aan herinnerd te worden.

Weer even terug

Als 'veteranendominee' mocht ik drie keer op rij mee met een terugkeerreis van Libanonveteranen. Tijdens zo'n reis is het doel dat iedere veteraan zijn oude post terugziet. Met de foto's van jaren terug in de hand bezoeken we de oude post en gaat de veteraan op zoek naar de winkeltjes en cafeetjes die

er stonden. En iedere keer weer is het verrassend de verhalen te horen en oude bekenden van de foto in de armen te sluiten. Je komt na 30 jaar terug, maar eigenlijk ben je nooit helemaal weggeweest. Zo'n intense tijd in je jonge jaren kun je nooit vergeten. Je ziet dat het de veteraan goed doet het land en de grond te voelen die altijd zo dichtbij in zijn gedachten waren. Om de plek waar lief en leed gedeeld is met elkaar weer te proeven en te ruiken en te ervaren. Voor de één is de reis een afsluiting van een periode, voor de ander een nieuw begin van verwerken.

Je bent er voor iedereen

Ik kwam in contact met een jonge veteraan die een ernstig ongeluk heeft gehad bij het uitoefenen van zijn dienst en daarbij dienstongeschikt werd. Een gedreven jongeman die met veel liefde en passie over zijn dienst-

tijd kan vertellen. Hij vroeg me: „Dominee, zou u met mij en mijn partner willen kijken of wij door u als legerpredikant een zegen over ons huwelijk kunnen krijgen?”

Samen met hen ben ik op zoek gegaan naar wat voor hen belangrijk is aan de zegen van God over hun huwelijk. Het zijn twee jonge mensen die elkaar op een heel bijzondere manier hebben leren kennen. Hij revalideerde in Doorn na een ernstig ongeluk waarbij zijn maat het leven heeft verloren. Zij was op bezoek bij een vriendin die in het militair revalidatiecentrum verbleef. De vonk sprong over en dat was op de trouwdag en is tot op heden nog altijd te zien. Ze kozen voor de trouwtekst: „De liefde

zal nooit vergaan.” Want geloof, hoop en liefde zijn het belangrijkste wat ze elkaar willen geven. Het is de liefde, die je met een andere blik naar de wereld laat kijken en zo ook naar elkaar. Het is de liefde, die ervoor zorgt dat je echt naar elkaar luistert en waardoor je beseft dat het belangrijk is wat de ander aangeeft. En, misschien wel het belangrijkste, die de ander in zijn waarde laat. En daardoor de erkenning geeft die je als mens nodig hebt.

Ik heb een kleine inkijk gegeven in mijn werk onder de veteranen en hiermee aangegeven hoe zinvol en waardevol het werk van een legerpredikant is en hoe belangrijk het is dat dit ook door de zendende kerken gezien wordt!

Mia van 't Riet

XVI

‘... zo zend ik ook u.’

De krijgsmachtpredikant doet haar of zijn werk als gezondene. Want de kerken verlenen aan predikanten een bijzondere opdracht tot het werk als protestantse geestelijk verzorgers in de krijgsmacht. De kerken zijn in formele zin zendende instanties. Op verschillende manieren hebben we in het afgelopen jaar als dienst Protestantse Geestelijke Verzorging bij de betekenis hiervan voor ons werk stilgestaan.

In mijn bijdrage in dit jaarschrift ga ik daarom in op de betekenis van de kerkelijke zending voor en in het werk van de krijgsmachtpredikant. Ik begin met een korte schets over de verbreding van pastorale zorg in de geestelijke verzorging. Vervolgens sta ik stil bij geestelijke verzorging als zorg voor spiritualiteit. En ik sluit af met enkele opmerkingen over de waarde en betekenis van de kerkelijke zending voor krijgsmachtpredikanten.

I. Verbreding van pastoraat in de geestelijke verzorging

Vanouds was geestelijke verzorging het werk van geestelijken. Toen in 1914 tijdens de mobilisatie in het kader van de Grote Oorlog priesters en predikanten als geestelijk verzorgers in de krijgsmacht werden aangesteld werd hun taak omschreven als het verlenen van geestelijke zorg *aan de leden van hun kerk*. Geestelijke zorg werd daarmee gezien als pastorale zorg zoals die binnen de christelijke gemeente gewoon en gebruikelijk was.

Beperkt

Vanaf het begin werd vooral door de veldpredikers – zo werden de krijgsmacht-predikanten indertijd genoemd – deze typering van hun werk als te beperkt ervaren. Enerzijds had dit te maken met de kerkelijke verscheidenheid op het protestantse erf, anderzijds met de praktijk, waarin de veldpredikers ook vele niet-kerkelijke militairen ontmoetten. Ook die hadden behoefte aan geestelijke zorg. Dominee De Kluis, die in 1943 als veldprediker vrijwillig met Nederlandse militairen in krijgsgevan-

genschap is meegegaan, schrijft: “Maar de veldprediker is er voor allen en moet met allen rekening houden en niet iets aan anderen en anders gaarden opdringen, waarvoor ze niet rijp en waarvan ze innerlijk niet overtuigd zijn.”¹ Daaraan houdt hij vast, ook als hij een bijbelstudiekring begint. Gelovigen en niet-gelovigen nemen eraan deel, kerkelijke en niet-kerkelijk mensen. “En tussen deze allen zit ik, de veldprediker, en tracht het gesprek te leiden. ... Voor deze allen ben ik. Voor deze allen is er Gods eigen Woord.”²

Twee argumenten

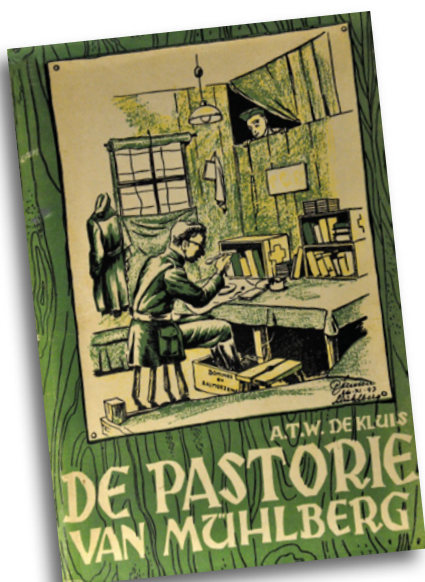
Dat gaandeweg ook in de politiek het kerkelijk perspectief op geestelijke zorg als te beperkt wordt ervaren, wordt ook duidelijk in de jaren tachtig van de vorige eeuw. Een adviescommissie voor de regering onder leiding van de heer Hirsch Ballin geeft daarin twee argumenten voor geestelijke verzorging in de krijgsmacht.

Enerzijds maakt geestelijke verzorging het mogelijk, dat militairen ook onder operationele omstandigheden hun geloof kunnen beleven en belijden en hun kerkelijke plichten kunnen blijven vervullen. Dit argument is terug te voeren op Artikel 6 van de Grondwet over vrijheid van godsdienst of levensovertuiging.

Anderzijds, zo stelt de commissie, is geestelijke verzorging geboden, omdat alle militairen in omstandigheden worden gebracht die belangrijke religieuze, levensbeschouwelijke en ethische vragen oproepen.³ Daarbij kan men o.a. denken aan de opdracht geweld te hanteren om een gewelddadig regime te weerstaan of omver te werpen en daarbij andere mensen te doden of te verwonden.

Verbreding van de doelgroep

Het rapport van de commissie benoemt wat in de praktijk al gewoon was: geeste-

lijke verzorging richt zich op een bredere kring dan slechts leden van de kerken en is van betekenis en relevant voor alle militairen. Daarmee is de doelgroep in vergelijking met de als te beperkt ervaren instructie uit 1914 verbreed tot alle militairen, veteranen en hun directe verwanten, zoals dat in 2013 ook formeel is vastgelegd in een ministerieel besluit.⁴

II. Zorg voor spiritualiteit: ieder mens spiritueel

Spiritualiteit is gegeven met het mens-zijn. De Wereldgezondheidsorganisatie (WHO) van de Verenigde Naties noemt spiritualiteit als een van de pijlers van gezondheid. Naast een fysiek, een mentaal en een sociaal wezen, is de mens ook een spiritueel wezen. Gezondheid en welbevinden kennen een spirituele component. Goede zorg omvat daarom ook altijd geestelijke zorg.

Spiritualiteit

Spiritualiteit wordt op verschillende manieren omschreven. Het hart ervan wordt gevormd door de betrokkenheid van de mens op en de omgang met het heilige, het absolute, op godheid of God en de uitwerking daarvan in het concrete leven. Als spiritueel wezen ziet de mens zichzelf in relatie tot God, het goddelijke, het absolute of datgene wat hem overstijgt. Deze relatie wordt onderhouden en gevoed door een bepaalde levenspraxis in allerlei gebruiken en rituelen. Door deze relatie verandert de mens en gaat hij zoeken naar zin die boven hemzelf uitstijgt.⁵ Spiritualiteit raakt het menselijk bestaan in al zijn facetten. Spiritualiteit betreft het leven zelf.

Geestelijke zorg

Met het oog op dat spirituele proces

doen predikanten in de krijgsmacht hun werk. Het gaat daarbij om ondersteuning en begeleiding bij vragen als: Hoe zie en (be)leef ik mijn leven? Wat is mijn relatie tot de ander/de Ander? Hoe is de verhouding tot de mij omringende wereld? Waar ligt mijn oorsprong en waar mijn bestemming? Welke koers vaar ik en wat zijn de klippen die ik omzeilen wil? Wat is goed, wat is kwaad? Waar zijn bronnen van kracht en hoop? Waar vind ik troost en houvast? Wat is de betekenis en de zin van mijn leven? Op dit soort vragen is geestelijke zorg of *spiritual care* gericht. De focus ligt bij heil⁶ voor mensen.

Het hele leven

Spiritualiteit is gegeven en verweven met het hele leven. Dit is zeker het geval in de krijgsmacht, waar deze vragen een toespitsing krijgen op het toepassen van geweld, op betekenis van dood en leven, verantwoordelijkheid en gehoorzaamheid, schaamte en trots, recht en onrecht, individu en collectief.

Bijbels perspectief

Protestantse geestelijke zorg is geestelijke zorg vanuit een bijbels perspectief op mens en spiritualiteit. De mens is geschapen als een geestelijk of spiritueel wezen. Nadat de mens uit de klei getrokken was, blies God de mens van zijn adem of geest in. Zo werd de mens een levend wezen.⁷ De mens leeft in en door de geest, die allereerst de Geest van God is. Het is diezelfde geest die mensen ertoe aanzet het leven te vormen naar de God van Abraham, Izaäk en Jakob. Zo'n leven is samenleven, leven in relatie. Relatie met God, met mensen, met heel de schepping. Die relatie wordt gekenmerkt door recht, vrede en liefde.

Eén werkelijkheid

Bijbelse spiritualiteit hoeft niet te staan tegenover spiritualiteit die gevoed wordt uit andere religieuze of niet religieuze bronnen. Juist op basis van een bijbelse spiritualiteit kan een gesprek en een relatie worden aangegaan met iedereen. In het *mission statement*⁸ van de dienst Protestantse Geestelijke Verzorging in de krijgsmacht wordt dit zichtbaar. Daarin wordt geestelijke verzorging opgevat als pastoraat namens de zendende kerken, en tegelijkertijd als ondersteuning bij geloof en zingeving als spirituele processen in bredere zin. Het gaat hier om twee perspectieven op dezelfde werkelijkheid.

III. De krijgsmachtpredikant als gezondene

Kerk en samenleving seculariseren. Er is sprake van individualisering; het individu wordt steeds mondiger. Organisaties en instituties, de kerken niet uitgezonderd, boeten in aan gezag. Gemeenschappelijke taal voor de ervaring van de Heilige of het heilige wordt steeds moeilijker gevonden. Maar de veronderstelling, dat daarmee religie en spiritualiteit zouden verdwijnen is een valse gebleken. Religie, levensovertuiging en spiritualiteit spelen nog steeds een rol in levens van mensen en worden nog steeds beleefd, gevoed en geoefend in concrete gemeenschappen.

Gezonden

“Zoals de Vader mij heeft uitgezonden, zo zend ik jullie uit.”, zegt Jezus tegen zijn volgelingen.⁹ Jezus zendt zijn leerlingen met het oog op vrede, vergeving en heil voor de wereld. Hun zending ligt in het verlengde van die van Jezus zelf. De kerkelijke zending van predikanten in de krijgsmacht ligt in het verlengde van de zending van Jezus’ leerlingen en heeft vanuit bijbels

perspectief het heil van de militairen op het oog. Dominees in de krijgsmacht verrichten hun werk dan ook principieel als gezondene en dat is in hun werk van betekenis.

Wie in onze huidige situatie zoekt naar de betekenis van een kerkelijk zending kan er niet omheen, dat een kerkelijk zending haar vanzelfsprekendheid heeft verloren en er worden verschillende kritische kanttekeningen bij geplaatst. Ik noem er drie.

Schade

Een gezondene vertegenwoordigt haar of zijn zender; de dominee vertegenwoordigt daarmee de kerk. De belangrijkste bedenking bij de wenselijkheid of noodzaak van een kerkelijke zending is de schade die in of door de kerk is aangebracht. De kerk heeft zich niet altijd van haar beste kant laten zien. De recente schandalen rondom misbruik in pastorale relaties zijn daarvan een pijnlijk bewijs. In ontmoeting met mensen die in en door de kerk beschadigd zijn kan voor geestelijk verzorgers een kerkelijke zending een nadeel zijn. Dit besef vraagt van krijgsmachtpredikanten uiterste fijngevoeligheid en gepaste bescheidenheid.

Knutselwerk

Een tweede tegenwerping is, dat veel Nederlanders zich niet meer binden aan één traditie maar een eigen levensbeschouwing samenstellen of in elkaar knutselen (*bricolage*). Niet zelden gebruiken ze daarvoor elementen die uit diverse religieuze en levensbeschouwelijke tradities afkomstig zijn. Kerkelijk gezonden geestelijk verzorgers stellen nadrukkelijk één traditie of een bepaalde institutie present. In de ontmoeting met anderen kan dit spanningen opleveren die niet heilzaam

zijn. Van krijgsmachtpredikanten mag en moet dus worden gevraagd, dat ze open staan voor andere dan de eigen traditie, waardoor ze in staat zijn zich te verbinden met mensen uit diverse godsdienstige of levensbeschouwelijke achtergronden.

Bekeringsdrang

Een derde tegenwerping is een mogelijke verborgen agenda. Predikanten hebben een missie. Zending roept de associatie op met bekeringsdrang, uiteraard verpakt in vriendelijkheid en hulpvaardigheid. De kerken hebben hierin een lange traditie en hebben naast veel goede zaken ook de nodige schade berokkend. In ontmoetingen met gezonden geestelijk verzorgers kan dit nadelig zijn. Dit vraagt van krijgsmachtpredikanten volstrekte transparantie ten aanzien van hun doelen. Door de kerken gezonden geestelijk verzorgers stellen de ander in haar of zijn eigen spiritualiteit centraal en beogen er een bijdrage aan te leveren dat die ander tot haar of zijn eigen recht kan komen.

Een kerkelijk zending stelt bijzondere eisen aan predikanten in de krijgsmacht. Verschillende tevredenheidsonderzoeken wijzen echter uit dat de genoemde bedenkingen zelden doorslaggevend zijn in de contacten van krijgsmachtpredikanten met militairen. Kennelijk zijn zij prima in staat te voldoen aan de bijzondere eisen die het werken in de krijgsmacht stelt. Daarbij wordt ook de waarde en positieve betekenis van hun zending duidelijk. Zonder de pretentie hierin volledig te zijn wil ik die betekenis toelichten in vier kerngedachten.

Vrijheid van godsdienst

Als een krijgsmachtpredikant geestelijke zorg verleent, vooraan of de sacramen-

ten bedient gebeurt dat met ambtelijke volmacht van de kerken. Daarmee wordt de protestantse militair in de gelegenheid gesteld van zijn grondwettelijke recht op vrijheid van godsdienst of levensovertuiging gebruik te maken. In die zin heeft de instructie voor veldpredikers uit 1914 nog altijd niet aan betekenis ingeboet.

Duidelijke identiteit

Geestelijke zorg ontstaat in ontmoeting tussen mensen. In die ontmoeting doet ook het geloof of de levensovertuiging van de geestelijk verzorger ertoe en blijft niet buiten schot. Natuurlijk is het geloof of die levensovertuiging niet afhankelijk van een zending, maar een kerkelijk zending geeft wel duidelijkheid waar de geestelijk verzorger in levensbeschouwelijk opzicht staat. Een krijgsmachtpredikant representeert de kerken en staat in de traditie van het christelijk geloof. Het kruisje op zijn uniform maakt dat ook zichtbaar.

Kwaliteit

Ieder heeft haar/zijn persoonlijke geloof en overtuigingen. Een kerkelijke zending plaatst dat geloof en die overtuigingen in het kader van een gemeenschap. In die gemeenschap wordt het persoonlijke geloof van de geestelijk verzorger gevormd, gevoed, versterkt en onder kritiek gesteld. Een levende traditie fungeert als de kiel van een schip. Een kiel stuurt het schip niet, maar maakt die wel bestuurbaar. Een kerkelijk zending voor krijgsmachtpredikanten is in zekere zin dan ook een waarborg voor evenwichtigheid en daarmee voor kwaliteit en zorgvuldigheid.

Vrijplaats

Veiligheid, vertrouwelijkheid en onafhankelijkheid vormen de basis van goede

geestelijke zorg. Zij die een geestelijk ambt bekleden beloven bij het aanvaarden daarvan betrouwbaar te zullen houden, wat hen als zodanig ter kennis is gekomen. Dit *ambtsgeheim* is gebonden aan de status van geestelijke en is wettelijk erkend en beschermd. De kerkelijke zending bevestigt deze status waarop het ambtsgeheim rust.

Daarnaast maakt de zending duidelijk, dat de krijgsmachtpredikant een bijzondere positie heeft. De krijgsmachtpredikant werkt in de krijgsmacht, maar heeft een andere opdrachtgever. Daardoor kan zij/hij onafhankelijk zijn. Juist in een bijzondere organisatie als de krijgsmacht is deze onafhankelijkheid van zeer grote waarde.

Op deze wijze versterkt en borgt een kerkelijke zending de veiligheid, betrouwbaarheid en onafhankelijkheid en daarmee de vrijplaats die de geestelijke verzorging biedt.

Een kerkelijk zending of bijzondere opdracht tot geestelijke verzorging is ook in een geseculariseerde omgeving van grote waarde. De dienst Protestantse Geestelijke Verzorging koestert daarom haar band met de kerken van wie ze een zending of bijzondere opdracht tot geestelijke verzorging ontvangt en stelt er een eer in als gezondene haar werk in de krijgsmacht te kunnen blijven verrichten.

Kees Smit

1 A.T.W. de Kluis, *De pastorie van Mühlberg*, Voorhoeve Den Haag z.j., 20

2 A.T.W. de Kluis, a.w. 39v

3 E.M.H. Hirsch Ballin, *Overheid, godsdienst en levensovertuiging*. Eindrapport van de Commissie van advies inzake de criteria voor steunverlening aan kerkgenootschappen en andere genootschappen op geestelijke grondslag, Den Haag 1988, 50

4 Ministerieel besluit betreffende 'Functionele kaders Geestelijke Verzorging bij Defensie' Den Haag, 28 november 2011

5 Zie ook Kitty Bouwman en Kick Bras (red), *Werken met spiritualiteit*, Ten Have Baarn 2001

6 *Heil* betreft niet slechts het 'geestelijke', maar omvat in de lijn van het bijbelse denken de hele mens in zijn concrete werkelijkheid in alle dimensies.

7 Genesis 2, 7 Zie ook Ezechiël 37, 9 en Romeinen 8, 11

8 "De dienst Protestantse Geestelijke Verzorging ondersteunt militairen en hun directe relaties bij geloof en zinging. De krijgsmachtpredikant is deskundig in levensbeschouwelijke communicatie in de krijgsmacht. Zorg voor humaniteit bij optreden van de krijgsmacht, ook in internationaal verband, heeft zijn bijzondere aandacht. De krijgsmachtpredikanten verrichten pastoraat namens hun zendende kerken. Zij zijn geroepen omwille van het Evangelie van Jezus Christus. Als ambtsdragers van hun kerk gaan zij voor in liturgie en bezinning van militairen overal ter wereld."

9 Het evangelie naar Johannes 20, 21

XVII

Jaarverslag CIO-M

Samenstelling CIO-M per 31 december 2014

M. Baas	Unie van Baptistengemeenten in Nederland
Mr. drs. H.C.F. v.d. Berg	Nederlands Gereformeerde Kerken
Ds. J. den Boer	Hervormde Kerk in Hersteld Verband
L. G. Boogerd	Christelijk Gereformeerde Kerken in Nederland
Mr. R. de Groot	Remonstrantse Broederschap
Ir. ing. B.H. Hop	Gereformeerde Kerken vrijgemaakt
Ds. W. in 't Hout	Protestantse Kerk in Nederland
J. de Kleyn	ABC gemeenten
Ds. drs. M.A. Sijbrandij-Verbist	Protestantse Kerk in Nederland
Drs. J.P. van der Steen	Oud-Katholieke Kerk van Nederland
Ing. bc. H. Stokking	Protestantse Kerk in Nederland & Bond van Vrije Evangelische Gemeenten in Nederland
M.A. van Ulden	Onafhankelijk voorzitter (PKN)
Ing. A. Vietje	Verenigde Pinkster- en Evangeliegemeenten

In 2014 werd afscheid genomen van drie leden van het CIO-M, ds. H. van Dunné, ds. C. van Breemen en de secretaris mr. J. Coenraad. Het CIO-M is hen erg dankbaar voor hun bijdrage aan het werk van het CIO-M gedurende vele jaren. Als secretaris werd aangesteld mr. drs. H. C. F. van den Berg, die deze functie gaat bekleeden naast zijn lidmaatschap van het CIO-M.

Historie en taakstelling

In 1949 veranderde het Interkerkelijk Overleg haar naam in: Interkerkelijk Contact in Overheidszaken (CIO). Het Interkerkelijk Overleg is ontstaan uit het overleg van de kerken met betrekking tot het bovengronds verzet tegen de bezetter in 1940. Het CIO legt zich thans toe op het behartigen van de belangen van de kerken bij de overheid. Op de terreinen van gezondheid, justitie, onderwijs, militaire zaken en kerkgebouwen is het CIO georganiseerd in commissies (zie ook www.cioweb.nl).

Het CIO-M (Militair) is aldus een commissie van het CIO en heeft van de deelnemende kerken in het CIO opdracht gekregen om op te treden als onverdeeld intermediair tussen kerk en overheid voor alle zaken de Protestantse Geestelijke Verzorging (PGV) betreffende. Het CIO-M is dus een kerkelijke commissie die als gesprekspartner van Defensie optreedt. Hier ligt haar eerste taak. Defensie wil vaak met alle 'Zendende Instanties' (ZI's) gezamenlijk spreken en niet alleen met (die uit) het CIO-M. (N.B. het CIO-M zelf is dus geen Zendende Instantie). Daarom bestaat er al jaren ook met de Katholieke, Joodse, Hindoeïstische en Islamitische 'kerkgenootschappen' en met het Humanistisch Verbond een incidenteel, maar uiterst zinvol overleg. Het CIO-M adviseert met name over de manier waarop Defen-

sie organisatorisch en personeeltechnisch gestalte geeft aan de Diensten Geestelijke Verzorging.

Daar waar de kerkelijke zendende instanties vroeger eigenlijk meer de focus hadden op vrijheid van godsdienst en inhoud van verkondiging, ligt de aandacht tegenwoordig meer bij zaken als rechtspositie en organisatie. Niet als doel op zichzelf, als wel vanwege het feit dat deze zaken van invloed zijn op vrijheid en inhoud van verkondiging. Dat het onderscheid tussen inhoud en bedrijfsvoering af en toe moeilijk te onderkennen is, is vanzelfsprekend.

Wat benoemingen betreft worden predikanten gezonden door hun eigen kerk en aangesteld door Defensie. Het CIO-M heeft invloed, als coördinerend orgaan, op het traject van aanstelling onder meer door het vaststellen van de sollicitatieprocedure en desgewenst door via een CIO-M-lid zitting te nemen in de sollicitatie-advies-commissie. De kerken dragen de kandidaten voor, nadat deze in de sollicitatieprocedure van de PGV in beginsel geschikt voor de functie worden geacht.

Het Hoofd van Dienst van de PGV, momenteel ds. K. H. Ubels, is meer dan een primus inter pares en leidt binnen randvoorwaarden de dienst. Het CIO-M bemoeit zich hier in beginsel niet mee, tenzij de vrijheid van godsdienst en verkondiging in het geding is. Op het niveau van politieke leiding is het CIO-M voorwaardenscheppend bezig voor de vrijheid van religie en verkondiging.

Vergaderingen CIO-M

Het CIO-M kwam in 2014 tien maal in vergadering bijeen. De Hoofdkrijgsmachtpredikant, of zijn vervanger, deed elke CIO-M

vergadering verslag van zijn werkzaamheden. De vergaderingen in 2014 stonden voornamelijk in het teken van:

- de zorg voor de (uitgezonden) collega's;
- het behoefteonderzoek naar de omvang en de verdeling van de Diensten Geestelijke Verzorging;
- het al of niet houden van een kwalitatief onderzoek binnen en buiten Defensie;
- deelname van de Krijgsmachtpredikanten aan de Stichting Kwaliteitsregister Geestelijke Verzorging (SKGV).

Het CIO-M heeft in 2014 vergaderd op 9 januari, 6 februari, 6 maart, 4 april, 5 juni, 3 juli, 4 september, 2 oktober, 6 november en 4 december.

Op 10 en 11 april vond in Duitsland een geslaagde jaarlijkse CIO-M/PGV-conferentie plaats die een goede opkomst kende.

De onderwerpen van de conferentie waren gecentreerd rond het leven en werk van Maarten Luther.

Behoeftonderzoek

Het CIO-M was zich er ook in 2014 terdege van bewust dat het op de voet volgen van de voortgang van het behoefteonderzoek naar de Diensten Geestelijke Verzorging noodzakelijk was. Voor het CIO-M stond het uitgangspunt van een kwalitatief hoogwaardige geestelijke verzorging in een dergelijk onderzoek voorop. Een goede samenwerking met de andere Zendende Instanties en het maken van heldere afspraken waren essentieel voor het bereiken van een goede opzet en uitvoering van het onderzoek. Gekozen was voor een 'stuurgroep versus begeleidingsgroep- concept'. Het onderzoek is uitgevoerd door het onderzoekscentrum voor religie en samenleving KASKI te Nijmegen, de Universiteit voor Humanistiek en de Vrije Universiteit.

Er was sprake van een kwantitatief onderzoek waarvan de resultaten gebruikt zouden worden voor de uiteindelijke vaststelling van de omvang en verdeling van de Geestelijke Verzorging. Voorjaar 2014 kwamen de uitkomsten van het onderzoek gereed. Er was sprake van een grote waardering binnen de krijgsmacht voor het werk van de GV. Van de respondenten die een voorkeur uitspraken had, na aftrek van voorkeuren voor de kleine Zendende Instanties, 36% voorkeur voor de PGV, 34% voor de RK-GV en 30% voor de HumGV. Eind 2014 werd bekend dat de totale omvang van de GV inkrimpt met 18 formatieplaatsen van 150 naar 132 plaatsen. De verdeling over de GV's wordt met ingang van 1 januari 2016: PGV 45, RK-GV 43, HumGV 38, JGV 2, HinGV 2, IGV 2. Het CIO-M is blij met de uitkomsten van dit onderzoek. Naar aanleiding van de resultaten van het onderzoek is de PGV eind 2014 begonnen met het werven van vier nieuwe collega's.

Kwalitatief onderzoek

Lange tijd was er sprake van een tweede onderzoek, dat bouwstenen en suggesties zou moeten aandragen voor een inhoudelijke legitimering van de GV in de Krijgsmacht voor de periode 2016 – 2020. De uitvoering van dit onderzoek was door de paritair (Defensie en ZI's) samengestelde Stuurgroep uiteindelijk gedelegeerd aan de ZI's, om daardoor elke mogelijke beïnvloeding van Defensie op de vraagstelling m.b.t. de inhoud van het werk van de GV te vermijden. Helaas konden de ZI's het na lang overleg onderling niet eens worden over de grond voor dit onderzoek. Derhalve is na contact met Defensie eind 2014 besloten om dit onderzoek af te blazen.

Kwaliteitsregister

In 2013 was een officieel verzoek ingediend om deel te gaan nemen aan de SKGV. Dit Kwaliteitsregister heeft tot doel het professionele niveau van de beroepsgroep geestelijk verzorgers te waarborgen en maatschappelijke erkenning ervan te stimuleren. Het verzoek is door het SKGV positief gehonoreerd. Dit betekent dat het voor de Protestantse GV'ers vanaf 2014 verplicht is om zich bij te scholen (Education permanente), om zodoende te blijven voldoen aan de kwaliteitseisen die aan het beroep van GV-er in de krijgsmacht gesteld worden. Het CIO-M onderschrijft deze deelname aan het SKGV volledig. In 2014 is naar aanleiding van deze ontwikkeling een werkgroep gevormd, o.l.v. de voorzitter van het CIO drs. W.J. Deetman, waarvan o.a. de (vice-)voorzitters van het CIO-M en CIO-J, hun evenknieën binnen de RK Kerk en de Hoofden van Dienst van de Protestantse en de RK-GV in de Krijgsmacht en bij Justitie deel uitmaken. Doel is onder andere om zo mogelijk te komen tot een gezamenlijk beleid in deze. De PGV leverde een belangrijke bijdrage aan de discussie, die eind 2014 nog niet was afgerond.

Jubileum PGV

Het jaar 2014 kende een groot aantal feestelijkheden. In 2014 bestonden de Protestantse en de Rooms Katholieke Diensten Geestelijke Verzorging namelijk 100 jaar. Op 28 augustus werd dit door beide Diensten gemeenschappelijk gevierd in een stijlvolle dienst in de Westerkerk in Amsterdam. In 2014 vierden ook drie andere Diensten GV hun jubileum. De Joodse GV bestond 70 jaar, De Humanistische GV 50 en de Islamitische GV 5 jaar. Op 28 november werden alle jubilea gezamenlijk gevierd in een bijeenkomst waarbij ook

Zijne Majesteit Koning Willem Alexander en vele prominenten uit de samenleving en de kerken aanwezig waren.

Tenslotte

Het CIO-M verheugde zich ook in 2014 in het feit dat ondanks het verschil in kerkelijke achtergrond van de leden er elke vergadering goed overlegd kon worden en er vrijwel algemeen grote eensgezindheid bestond omtrent het innemen van standpunten. Dit kan wellicht worden verklaard uit de achtergrond van de leden: zij kennen de krijgsmacht vaak vanuit een eigen lange en/of diepgaande ervaring. Ook het verkeer met de andere Zendende Instanties, al dan niet bijeen in de zogenoemde groep van Gemeenschappelijk Zendende Instanties, verliep in goede samenwerking en communicatie. De gedeelde zorg en inzet voor een hoogwaardige geestelijke verzorging binnen de krijgsmacht was ook in 2014 het verbindende element.

Chris van den Berg
Secretaris CIO-M

XVIII

Plaatsingen van de predikanten per 31 december 2014

K.H. Ubels

Hoofdkrijgsmachtpredikant, Den Haag

Koninklijke Landmacht:

M.J. Boersma

11 Pagnbat, Wezep

W. Bos

Veteraneninstituut, Doorn

I.P.C. Brouwer

43 Mechbrig, Havelte

J.D. de Bruin

12 Infbat. Luchtmobiel, Schaarsbergen

W. van Domselaar

100 B&Tbat, Stroe

G. van Driesten

EODD en BIDKL, Soesterberg

H.A. Hoorn

VUSTCO, 't Harde

H.D. Huiting

1 (GE/NE) Corps HQ, Münster

J. Knoop

JISTARC, 't Harde

C.I. Meeuwenoord –Karsten

IDGO, Hilversum

J.W. van 't Riet

Toegevoegd HKP

J.C. Sent

45 Painfbat, Havelte

C. Smit

Predikant-secretaris, Den Haag

A.H. van der Velden

17^e Painfbat GFPI, Oirschot

P.L.D. Visser

OTCMAN, De Harskamp

W. van Wakeren

MRC Doorn, CMH Utrecht, Bronbeek Arnhem

Koninklijke Luchtmacht:

E.B. Asscher

Vliegbasis Leeuwarden

M. Dijkstra

Vliegbasis Volkel

P. van Duijvenboden

AOCS, Nieuw Milligen

A.W. Lubbinge

DGLC, Vredepeel

F.J.T. Schipper

Vliegbasis Woensdrecht

J.T. Schneider

Hoofd GV CLSK, Breda

W.J. van Sintmaartensdijk

Vliegbasis Gilze-Rijen

C. Sloots

Vliegbasis Gilze-Rijen

P. van der Waal

Vliegbasis Leeuwarden

Koninklijke Marechaussee:

J.P. Kromhout van der Meer	DLBE/BSB en CR&I/Brigade Oostgrens Midden
A. de Oude	LOKMAR, Apeldoorn
I.J. Smedema	DLBE, Uddel
R. van der Weg	District Schiphol

Koninklijke Marine:

J.P. van Bruggen	Patrouilleschepen, Den Helder
J.S. Dijkhuizen	Marinekazerne Erfprins, Den Helder
G.J. van der Ende	Hoofd GV CZSK, Den Helder
F.R. Omvlee	Sociaal Medische Dienst, Amsterdam
T. Oosterhuis	Operationele School, Den Helder
G.P.R Pennekamp	Marinierskazerne Savaneta, Aruba
D. Pranger	KMA, Breda
J.C. Trouwborst	KIM, Den Helder
J.W. Veltkamp	Mijnendienst, Den Helder
J. Wójcik	Marinebasis Parera, Curaçao

Vormingswerk:

J.J. van Eenennaam	Vormingscentrum Beukbergen, Huis ter Heide
T. Schutte	Vormingscentrum Beukbergen, Huis ter Heide
A. H. Zweers	Vormingscentrum Beukbergen, Huis ter Heide

In 2014 bij uitzendingen betrokken predikanten:

M. Boersma	Turkije
J.C. Trouwborst	a/b Zr.Ms. Evertsen
T. Oosterhuis	a/b Zr.Ms. Zeven Provinciën
W.J. van Sintmaartensdijk	Mali
W. van Domselaar	Afghanistan
P. van Duijvenboden	Irak
J. Knoop	Mali
A.W. Lubbinge	Turkije

Afscheid van de dienst Protestantse Geestelijke Verzorging namen in 2014:

H.G. Fonteyn
C. Hoogerwerf

